Aktivní život seniorů a univerzita třetího věku

Jaroslava Matějková

Bakalářská práce
2016

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Institut mezioborových studií
akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Jaroslava Matějková**
Osobní číslo:	**H138070**
Studijní program:	**B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Sociální pedagogika**
Forma studia:	**kombinovaná**
Téma práce:	**Aktivní život seniorů a univerzita třetího věku**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovědního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.
S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena na:
- stáří, projevy stárnutí, gerontologii;
- celoživotní vzdělávání a jeho vliv na jedince a mezigenerační dialog;
- socializaci seniora prostřednictví univerzity třetího věku.
Součástí práce bude kvantitativní výzkum zaměřený na zjištění vlivu studia na život seniorů, jejich socializaci, kvalitu života a zlepšení mezigeneračního dialogu.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BOČKOVÁ, Věra. Úvod do vzdělání dospělých. Olomouc: Univerzita Palackého, 1983.
HAŠKOVCOVÁ, Helena. Fenomén stáří. Praha: Havlíček Brain Team, 2010.
MÜHLPACHR, Pavel. Gerontopedagogika. Brno: Masarykova univerzita, 2004.
RABUŠIC, Ladislav. Česká společnost a senioři. Brno: MU, 1997.
VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie II. Praha: Univerzita Karlova, 2007.
Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována během práce na tomto textu.

Vedoucí bakalářské práce: **doc. Ing. Antonín Řehoř, CSc.**
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce: **4. prosince 2015**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2016**

Ve Zlíně dne 4. prosince 2015

L.S.

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnání případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně

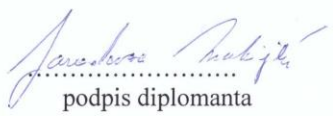

.....
podpis diplomanta

„Každý, kdo se přestane učit, je starý, ať je mu 20 nebo 80.

Každý, kdo se stále učí, zůstává mladý. Je nejlepší v životě zůstat mladý.“

Henry Ford

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá aktuální problematikou stárnutí populace, což je problémem celé Evropy tak i naší země. Délka života se prodlužuje a díky vyspělosti medicíny se prodlužuje i aktivní část seniorského věku. Narůstá tím i tlak na společnost, aby pro tuto část života občanů nabídla více možností, které by jejich život zkvalitnily a pomohly jim najít zpět aktivní místo ve společnosti. Zájmem společnosti by také mělo být využití znalostí, odborností a životních zkušeností seniorů, které jsou důležité, jak pro mladší generace, tak i pro společnost.

Klíčová slova:

Senior, studium, stáří, kvalita života, univerzita třetího věku, moderní komunikační technologie, inkluze, společnost.

Abstract

This thesis deals with current issues of the aging population, which is a problem across Europe and our country. Life expectancy is growing and thanks to the advancement of medicine extends and active part of old age. Increasing the pressure on the company to this part of the lives of citizens offered more options which could have improved their lives and helped them find back an active place in society. Interest of society should also be the use of knowledge, expertise and life experiences of seniors that are important for the younger generation as well as for society.

Keywords:

Senior, education, age, quality of life, University of the Third Age, modern communications technology, inclusion, company.

Poděkování

V první řadě bych chtěla poděkovat doc. Ing. Antonínu Řehořovi, CSc. za odborné konzultace a cenné rady. Ráda poděkovala své rodině a přátelům za podporu a můj dík patří také mé mamince, která je studentkou na U3V a byla mi inspirací k této práci.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně

_____

Jaroslava Matějková

OBSAH

ÚVOD **9**
I TEORETICKÁ ČÁST **11**
1 STÁŘÍ A JEHO VÝVOJ **12**
1.1 STÁRNUTÍ 12
1.2 PERIODIZACE STÁŘÍ 14
1.3 ZMĚNY SOUVISEJÍCÍ SE STÁRNUTÍM 15
1.4 SOCIÁLNÍ ASPEKTY STÁRNUTÍ 16
2 SPOLEČNOST A SENIOŘI **18**
2.1 INKLUZE SENIORŮ A CELOŽIVOTNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 19
2.2 VLIV VZDĚLÁVÁNÍ NA SENIORY 20
2.3 MOŽNOSTI VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ 21
II PRAKTICKÁ ČÁST **25**
3 METODOLOGIE A ORGANIZACE VÝZKUMU **26**
3.1 CÍLE TEORETICKÉ ČÁSTI PRÁCE 26
3.2 FORMULACE HYPOTÉZ 26
3.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU A VYBRANÉHO VZORKU 27
4 VÝSLEDKY A ROZBOR VÝZKUMU **28**
4.1 PREZENTACE VÝZKUMU – ODPOVĚDI VŠECH DOTAZOVANÝCH SENIORŮ 29
ZÁVĚR **50**
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY **52**
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK **54**
SEZNAM TABULEK **55**
SEZNAM PŘÍLOH **56**

ÚVOD

Senioři, slovo skloňované stále častěji ve všech médií a kauzách. Není společnosti a rodiny, kde by senioři nebyli. Také nás s největší pravděpodobností toto stádium života čeká. Ve všech zemích Evropy, Českou republiku nevyjímaje, se prodlužuje a zkvalitňuje život člověka. Seniorský věk již zabírá skoro třetinu života. Je na nás, jak tuto část života prožijeme. My a společnost můžeme ovlivnit život současným seniorům a tím usnadnit i ten náš budoucí.

K psaní této práce mě přivedl seniorský věk mé maminky, která se musela s jeho příchodem vyrovnat s mnoha ztrátami. Kromě odchodu do důchodu a odstěhování nejmladšího dítěte ji postihlo i úmrtí jejího životního partnera. S těmito ztrátami dlouho bojovala sama a s největší pravděpodobností to nebylo jednoduché. Její další životní zlom bylo přihlášení se na univerzitu třetího věku při MZLU Brno. Vzdělávání a okolnosti s ním spojené změnily její život. Její studium bylo motivující nejen pro mě, ale pro celou rodinu a okolí.

Toto zjištění mě vedlo k zadání tématu bakalářské práce. Zjistit, zda studium ovlivnilo život i ostatním studentům na univerzitě třetího věku a zda se jejich životy změnily. Porovnat jejich společenské aktivity se seniory, kteří nevyužívají této nabídky. Poukázat na vzdělání, jako na možnost sociální inkluze seniora.

Kvalita společnosti jednotlivých států se pozná i na chování k seniorům. Naše společnost bude muset tuto skutečnost vzít na vědomí a zabývat se jí jako problémem. Je nutné vnímat potřeby seniorů a nabízet aktivizující programy, které zkvalitní jejich život a poskytnou možnost návratu do společnosti. Protože senior i přes svůj věkový handicap má společnosti i mladším generacím stále co nabídnout.

Cílem práce je zjistit povědomí seniorů o možnostech studovat na univerzitě třetího věku a s tím související snazší inkluzi do společnosti komunikaci s mladší generací a získávání nových přátel. Také se zabývá rozdíly ve využívání moderních komunikačních technologií mezi studujícími a nestudujícími seniory.

Základem práce bylo studium odborné literatury a dalších informačních materiálů nejen na téma speciální pedagogiky ve stáří. V teoretické části práce je vymezen pojem stáří a s ním související změny, postavení seniorů v naší společnosti a jejich role. Důležitou

součástí teoretické práce je pojem inkluze seniorů do společnosti a celoživotní vzdělávání. Jsou zde uvedeny možnosti vzdělávání seniorů.

Praktická část zahrnuje průzkum prováděný kvantitativní metodou pomocí nestandardizovaných dotazníků vytvořených pouze pro tento průzkum. Souborem respondentů jsou senioři ve věku od 60 do 80 let, rozděleni do skupiny studujících a do skupiny nestudujících seniorů. Tyto dvě skupiny seniorů jsou zde následně porovnávány vzhledem k inkluzi do společnosti, používání moderních technologií a informovanosti o možnostech vzdělávání na U3V. Bakalářská práce poukazuje na kladný vliv celoživotního vzdělávání v souvislosti se začleňováním seniorů do společnosti spolu s lepšími možnostmi studujících seniorů využívat moderní komunikační technologie a získávání nových přátel. Všechny tyto aspekty jsou velice důležité pro kvalitnější život seniorů, kteří musejí více než mladší generace překonávat úskalí spojená s vyšším věkem, jako je odchod do důchodu, ztráta blízké osoby a podobně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 STÁŘÍ A JEHO VÝVOJ

V této kapitole se pokusím shrnout část života nazývanou stáří. Pokusím se zmapovat změny, které člověka v této životní fázi čekají, jejich postupný vývoj a vliv na jedince.

„*Především musíme odpovědět na otázku, od kdy může být člověk pokládán za starého. Odpověď je nesnadná hned ze tří důvodů. Za prvé – vzhledem ke značné intraindividuální variabilitě: Týž člověk může vykazovat určitý pokles výkonnosti v některé činnosti, zatímco výkon v jiném ohledu stoupá, nebo je celkem stabilně zachován. Za druhé – ve stáří se ještě více než v dřívějších obdobích prosazují rozdíly mezi jedinci: Zatímco někteří si zachovávají duševní svěžest i tělesnou zdatnost do vysokého věku, jiní vykazují výrazné známky stárnutí velmi brzy. Za třetí – pokroky zdravotní péče a celkové společenské změny přinášejí příznivé změny ve zdravotním stavu lidí, ale mění se i zátěže na ně kladené, a tak tlačí hranici stáří jedním nebo druhým směrem – konečný posun je pak dán součtem kladných a záporných vlivů. Obecně můžeme říci, že z hlediska společenského je člověk „starý“, když je za takového pokládán ostatními členy společnosti. S vývojem společnosti však dochází ke značným posunům této hranice. V roce 1800 byl za starého běžně označován člověk čtyřicetiletý, v roce 1900 byl jako kmet vnímán padesátník, v současných průmyslově rozvinutých zemích je pak zpravidla dolní hranice stáří udávána věkem 65 let. Zájem dnešní gerontologie se ovšem již nyní soustřeďuje spíše na věk 75 let.“* (Langmeier, Krejčířová, 2007, s. 203)

Tahle teorie se zdá pravdivá a má význam se jí zabývat. Pochopit a najít možnosti, jak změnit seniory na aktivní hráče ve společnosti a tím i náhled společnosti na ně. Stáří a jeho časový horizont se tím jeví jako proměnná veličina, která je ovlivněna spoustou faktorů.

1.1 Stárnutí

Člověk stárne okamžikem narození a stárnutí jej prakticky provází celý život. V různých životních fázích se stárnutí nazývá vývojem, ale každá z těch fází ovlivní část života nazývaného stáří.

Mezi hlavní činitele ovlivňující psychický vývoj člověka jsou považovány v první řadě dědičnost a vliv vnitřního a vnějšího prostředí.

Dědičnost

Dědičnost je proces, při kterém se přenáší vlastnosti, dispozice i predispozice rodiče na potomka. Nejedná se jen o povahové rysy vlohy a talent. Dědičné jsou i choroby, sklony k onemocnění a v neposlední řadě i rychlost procesu stárnutí.

Vnitřní prostředí

Prenatální vývoj.

Vnější prostředí

Vnější prostředí je vliv jedinců, skupin, prostředí, společnosti a dalších vnějších faktorů. Největší vliv mají na začátku života na jedince samozřejmě rodiče a rodina. Zde se budují vazby, které přetrvávají až do stáří a ty předané dalším generacím zpětně ovlivňují jejich životy. Rodina jedince formuje a předává mu normy chování, způsob uvažování a formuje jeho povahové rysy. Další v řadě je škola, úřady a sociální skupina, v které se jedinec pohybuje.

Na člověka působí všechny tyto vlivy a celkově jej ovlivňují, avšak nejdůležitější z těchto faktorů by měla být rodina, která formuje dědičné vlivy, ovlivňuje jeho prenatální vývoj a v neposlední řadě otevírá nebo eliminuje přístup ostatním vnějším vlivům. Je to také rodina, která i ve stáří má největší vliv na kvalitu života a jeho smysl.

Teorie duševního vývoje se liší a je velmi těžké je sjednotit. Lze je dle Langmeiera rozdělit do tří skupin.

1. Empiristické (egocentrické)

Tato teorie nepředpokládá, že člověk má při narození dobré nebo špatné vlastnosti. Dívají se na jedince jako na čistý list, který se zaplní zkušenostmi a učením. Zastánci těchto teorií jsou J. B. Watson, jeho žák B. F. Skinner aj. Locke. Za zástupce těchto teorií vybírám základní princip a tvrzení B. F. Skinnera *„že všechno chování je beze zbytku determinováno (kontrolováno), a to především podněty z prostředí.“* (Langmeier, Krejčířová, 2007, s. 223)

2. Nativistické (endogenistické)

Tahle teorie navazuje na filozofický nativizmus, který pracuje s myšlenkou, že dítě se rodí dobré, jeho zásady, pravdy a pojmy jsou mu vrozeny a za příznivých podmínek jej stačí nechat volně růst. Hlavním zástupcem této teorie je A. Gasler a část teorie je ovlivněna S. Freudem.

3. Interakční (syntetické, dialektické)

Tato teorie pracuje v principu se skutečností, že vnitřní a vnější faktory vzájemně působí na vývoj jedince. Je jakýmsi kompromisem dvou předcházejících teorií. Hlavní zástupci této teorie jsou W. Sten, L. S. Vygotskij a J. Piaget.

Dá se říct, že třetí teorie se zdá tou správnou. Člověk se vyvíjí neustále a bez jedné či druhé složky by vývoj nebyl vyvážený. Talent bez rozvíjení a rozvíjení bez talentu jsou dobrým příkladem tohoto tvrzení.

Mimo tyto teorie stojí například teorie periodizace od J. Piageta pracující se stadii, kterými jedinec prochází a logickým pokrokem se vyvíjí. Zajímavá je i Freudova psychoanalýza.

1.2 Periodizace stáří

Odborníci doposud nevytvořili jednotnou teorii. Světová zdravotnická organizace WHO doporučila členění dle kalendářního věku, kterou uvádí Příhoda (1974)

- 45 – 59 let střední věk,
- 60 –74 let rané stáří,
- 75 – 89 let vlastní stáří,
- 90 a více let dlouhověkost.

V gerontologické společnosti se používá členění stáří, které navrhla Neugartenová (1966):

- mladí senioři: 65-74 let,
- staří senioři: 75-84 let,

- velmi staří senioři: 85 let a výše.

Každopádně s vývojem společnosti, vědy a ostatních vlivů, které na stárnutí působí, se hranice jednotlivých skupin posouvají.

1.3 Změny související se stárnutím

„Pod pojmem stárnutí se zpravidla rozumí souhrn změn ve struktuře a funkcích organismu, které podmiňují jeho zvýšenou zranitelnost a pokles schopností a výkonostní jedince, a jež kulminují stadium ve smrti.“ (Langmeier, Krejčířová, 2007, s. 202)

Změn přichází s procesem stárnutí spousta, mezi jiné k nim patří:

Tělesné změny

Jedna z největších změn, která provází stárnutí, se vztahuje k pohybovému aparátu. Stárnoucí člověk ztrácí sílu, má omezenou kloubní hybnost, klesá i jeho vytrvalost. Je to tělesná změna, která je jasně patrná již při pozorování seniora.

„Další tělesné změny se týkají vnitřních orgánů, jako je kardiovaskulární systém, funkce vnitřních orgánů a ostatních. Mění se vzhled seniorů. Stárnutí je patrné na první pohled (vrásky, povislá kůže ztrátou elasticity, šedivé vlasy). Jedinec se stává křehkým.“ (Švančara, 1983, Křivolaký, 2002)

Další tělesné změny, které seniora omezují a to hlavně z pohledu sociálně-komunikačního jsou změny smyslového vnímaní. Postiženy jsou zejména:

- **zrak-** dalekozrakost, zhoršená adaptace na tmu, porucha vnímání barev,
- **sluch** – snížená citlivost, nedoslýchavost, časté šelesty,
- **chuť**- snížená percepce chuti, které vede k nechutenství.

Dá se shrnout, že jsou v podstatě omezeny všechny funkce organismu. V dnešní době je však velké výhoda různých kompenzačních možností. Medicína se stále vyvíjí a přichází s novými léky i možnostmi jak daný handicap odstranit nebo zmírnit.

Psychické změny

„Psychickou involuci můžeme chápat jako demontáž osobnosti, která probíhá více či méně spořádaně. Lidé postproduktivního věku vyklízejí pozice. Člověk ztrácí vztah k určitým osobám, zálibám, hodnotám, ideálům, nadosobním i osobním cílům. S novými problémy a stresy se vyrovnávají primitivnějším způsobem (tím se blíží dítěti). Dalším rysem stáří je snížení zájmu o okolí a netečnost. S psychickou involucí se kombinují psychické poruchy, velmi často se vyskytují neurózy, paranoie, deprese, suicidia.“ (P. Mühlpachr, 2004, s. 26)

K těmto psychickým změnám je nutno ještě také přičíst i zvýraznění osobnostních rysů, které nebyly dříve tak výrazné. Ty jsou pro okolí často nepochopitelné, neboť můžou měnit celou osobnost člověka.

I tyto změny jde určitým způsobem kompenzovat či zmírnit. Hlavní možnost u těchto změn je prevence. Žít aktivně, zapojovat se do společenského života a neustále vyhledávat stimulační prvky.

Změny v sociálních vztazích

Všechny předcházející změny ovlivňují pohled ostatních jedinců na seniora jako na člověka. Jeho sociální status je změněn biologicky předepsaným faktorem a to věkem člověka.

1.4 Sociální aspekty stárnutí

Sociální aspekty života seniora ovlivňuje spousta změn. Mezi ty hlavní, které postihnou většinu, patří:

Odchod do důchodu

Zlom, který nutí seniora hledat novou identitu. Stává se důchodcem a přichází nejen o své zaměstnání, ale i o spoustu sociálních kontaktů. Naopak mu přibývá volný čas, který je potřeba vyplnit. Je přesunut do jiné sociální skupiny.

Odchod dětí a narození vnoučat

Odchod dětí a s tím i syndrom prázdného hnízda se vývojem společnosti posouvá až do důchodového věku. Většinou se s ním hůře vyrovnávají ženy, ale zároveň toto období přináší i novou roli a to roli prarodiče.

Úmrtí partnera

Jedna z nejtěžších zkoušek. Přináší spoustu dalších změn, které jsou psychicky velmi náročné. Vyrovnat se s touto ztrátou bývá o to těžší, že senioři bývají často izolovaní. Změna týkající se i téhle zkoušky mívá často i ekonomický dopad. Senior je nucen zredukovat svoje výdaje a často i změnu bydliště.

Všechny tyto životní ztráty nesou pro seniory velká rizika, jako je třeba sociální izolace, osamocenost, deprese a ztráta radosti ze života. O to těžší je pro něj najít kompenzaci těchto ztrát. Najít řešení aspoň pro část z nich je i úkolem společnosti. Kvality jejich života by měl být brán jako závazek společnosti vůči nim.

2 SPOLEČNOST A SENIOŘI

Vzájemný vztah ovlivňující kvalitu života jednotlivce. Všichni chceme mít své místo ve společnosti a pokud to naše je na okraji, vede k neřešitelnému problému, jako je izolace a pocit diskriminace.

Postavení seniorů ve společnosti

Pohled na společnosti na seniora je odrazem jeho postavení v ní. Jestliže chceme tuto vazbu pochopit, je nutné znát, co vlastně postavení znamená.

„Sociální status neboli postavení je pozice člověka v sociální struktuře, ve společnosti, v konkrétní oblasti sociálního života. Status může nést jednotlivec i skupina lidí. Status vymezuje práva a povinnosti jedince (skupiny) ve vztahu k ostatním a zároveň také formuje očekávání okolí od držitele statusu v určitých situacích. Vzhledem k tomu, že existuje mnoho oblastí sociálního života, pak existuje i pluralita statusů - jeden člověk může mít více sociálních pozic, statusů, které mohou být buď ve shodě, nebo které vzájemně komplementární nejsou. Status zahrnuje také hodnotu postavení.“ (Lašek. J, 2003, s 77-79)

„V případě skupiny seniorů se jedná o sociální status vyplývající z věku, to znamená, že skupině seniorů je status připsán jako biologicky předepsaný faktor- v tomto případě se jedná o věk. Dalšími determinanty určujícími postavení ve společenské skupině mohou být rasa, gender, náboženství, vzdělání, sociální a kulturní kapitál, materiální možnosti atd.“ (Urban L., 2006, s. 80)

Dnešní sociální status seniora se již o trochu liší statusu ve společnosti před 30. lety, ale ve srovnání s jinými Evropskými zeměmi je stále na čem pracovat. Jedinci a celá společnost mají stále mnoho předsudků, které ovlivňují mínění o seniorském věku. Stále na něj pohlížejí jako na období neustálého poklesu schopností a rezignace na vše nové. Stáří je bráno za tu část života, které již nemá co nabídnout. Změna hodnoty postavení seniora a jeho sociálního statusu je přímo úměrná i s kvalitou jeho života.

Role seniora z pohledu generací

Pohled jedince na stáří je formován od útlého věku. Ovlivňuje ho spousta faktorů. Jedním z největších je rodina a její vazby. Změna struktury dnešní moderní rodiny má vliv i na vztahy se seniory. Mladé rodiny žijí odděleně od rodičů i prarodičů, jejich vztahy se

omezují jen na občasné návštěvy. Rychlým nástupem nových technologií narůstají bariéry. Mění se formy komunikace na dálku a mnoho seniorů svou neznalostí přichází i o tuto možnost kontaktu. V očích mladých lidí tak ztrácejí „kredit“ a vážnost. Jsou bráni jako méněcenní neschopni držet krok s dobou. Toto samozřejmě není pravidlem a záleží na celkovém přístupu jednotlivce, jeho výchovy a také na seniorech, jak moc chtějí být součástí aktivní společnosti.

Pohled mladé generace na seniory je ovlivněn řadou faktorů. Odlišuje se také prostředím, odkud mladá generace pochází. Stále je velký rozdíl mezi mladými lidmi z venkova a měst. Na venkově stále ještě převládají pevné mezigenerační rodinné vazby. Je to ovlivněno blízkostí a tím i větším podílem společného stráveného času.

Mezi mezigenerační konflikty můžeme přiřadit rozdílnost názorů a hodnot. Jedná se zejména o politické názory, odpovědnost státu v sociální sféře a s tím spojený i pohled na seniory, jako na ekonomickou přítěž.

Pohled mladé generace je ovlivněn také životní fází, protože *„ seniorem se člověk plynule stává přechodem ze střední a status seniora je neodvolatelný, konec seniora není přechod do další životní fáze, konec seniora je završující fáze životního cyklu. Oproti sociálnímu věku mládeže a kategorii mládeže, sociální věk seniora a kategorie seniora je na jedné straně na hranici středního veku a střední generace a na druhá straně končí smrtí.“* (Sak, P., Kolésárová, K., 2012, s.25) Tato skutečnost byla zkoumána řadou psychologů, kteří se v převážné míře shodují na faktu, že lidé se k seniorům staví odmítavě i z důvodů strachu z vlastní smrti. Obavy z konce vlastního života vede k prohlubování předsudků vůči stáří jako takovému. Fyzická nemohoucnost, ekonomická závislost, jiné názory i hodnoty a v neposlední řadě konečnost života, dělá ze seniorů vyloučenou sociální skupinu.

2.1 Inkluze seniorů a celoživotní vzdělávání

Inkluze

Pojem inkluze znamená nejen návrat, ale také přijetí vyloučeného člena nebo skupiny. V tomto případě se jedná o zdlouhavý proces, do kterého musí být zařazeny všechny věkové skupiny společnosti.

U inkluze je nejdůležitější změna postojů a to u obou stran. V tomto případě je nutné si položit otázku, jak postoje u jedinců vznikají. Dle Konečného se dá říct že *„vznik*

a formování postojů je funkcí učení.“ (Konečný, M., 2009, s. 266) Jak tedy naučené postoje změnit? Opět je nasnadě citovat Konečného: „*Postoje jako produkty učení se mohou za určitých podmínek měnit, neboť vše naučené je podmíněné, a tedy relativně trvalé.*“ (Konečný, M., 2009, s. 267) Dá se tedy říci, že naučené postoje lze dalším učením přetvářet a měnit. Nabízí se tímto řešení jak pomocí vzdělání změnit postoje a tím pomoci inkluzi seniorů.

Celoživotní vzdělávání

Při pátrání v naší historii po celoživotním vzdělávání se dostaneme až ke Komenskému, který popisuje vzdělání takto. *„První, čeho si přejeme, jest, aby tak plně a k plnému lidství mohl být vzděláván ne nějaký jeden člověk neb několik jich nebo mnoho, nýbrž všichni lidé vespolek i každý zvlášť, mladí i staří, bohatí i chudí, urození i neurození, mužové i ženy, zkrátka každý, komu se dostalo údělem narodit se člověkem, aby konečně bylo jednou celé lidské pokolení učiněno vzdělaným po všech věkových stupních, stavech, pohlavích i národech. Za druhé si přejeme, aby každý člověk byl celistvě vzdělán, správně jsa vycvičen nikoli jen v nějaké jedné věci, nebo v několika málo, nebo ve mnohých nýbrž ve všech, které dovršují podstatu lidskosti. Jako je celému lidskému pokolení celý svět školou, od počátku věků až do konce, tak i každému člověku je jeho věk školou, od kolébky až do hrobu… Každý věk je určen k učení a tytéž meze jsou dány člověku pro život i pro učení.“* (Komenský, J. A., 1948, s. 86) Tato idea byla v době života Komenského velmi těžko realizovatelná. Vývojem společnosti se k tomuto ideálu přibližujeme. Program celoživotního vzdělávání je součástí mnoha mezinárodních organizací, jako je například UNESCO, Evropské společenství a řada jiných.

2.2 Vliv vzdělávání na seniory

Vzdělávání nás formuje už od narození. Ovlivňuje nás, naše životy, formuje naše názory a vztah k ostatním lidem i společnosti. Není tomu ani jinak u seniorů. Zdálo by se, že na sklonku života už člověk vše zná a nemá potřebu se učit novým věcem. Ale vzdělání má i mnoho jiných funkcí.

Dle primárních funkcí má vzděláni vliv na :

- vědomosti, znalosti a získávání nových poznatků,
- kulturní rozvoj,
- sociální vztahy a psychický rozvoj.

Dle specifických funkcí vzdělání ovlivňuje:

- kvalitu stáří,
- pozitivně připravuje na změny ve stáří,
- udržování a obnovování psychických i fyzických sil,
- rozvíjí zájmy a potřeby,
- kompenzuje snížený sociální kontakt,
- znovu začleňuje do společnosti,
- posiluje komunikaci s okolím i společností,
- harmonické trávení volného času,
- zlepšuje mezigenerační dialog a snižuje mezigenerační napětí.

Dá se říct, že vzdělání nejen pomáhá zkvalitňovat život seniorů, ale celkově upravuje vztahy napříč společností se seniory. Pro mladší generaci se stávají jakými si souputníky se společnými zážitky. Přibližuje je i manipulace s novými technologiemi, jako je internet, email, mobil a ostatní. Vznikají nové společné okruhy pro diskuze a tím i společné zážitky. V očích střední generace přestávají být zátěží, která jen nečině přihlíží dění ve společnosti. Stávají se aktivními členy společnosti. A v neposlední ředě ukazuje všem, že stáří může být i aktivní část života, ve která je společností respektována a stále ji můžete obohatit svými zkušenostmi a ona naopak naučit seniory i na sklonku života něco nového obohacujícího.

2.3 Možnosti vzdělávání seniorů

Vzdělávání seniorů má svá specifika. Je nutné vytvořit pro seniory jiné podmínky a upravit formu vzdělávání. Senior již studuje z jiných než profesních důvodů. Většinou si vybírá obor, který byl jeho koníčkem, nebo realizuje nesplněné touhy z mládí. Důvodů je mnoho, u žen je to často realizace studia, které kvůli péči o rodinu neuskutečnily. Proto by všechny instituce vzdělávání měli přizpůsobit výuku jejím potřebám a tím zachovat jejich motivaci. Pro vzdělání seniorů by měli platit tyto základní zásady:

- vhodně motivovat seniora a podněcovat jeho zájem o studium a nové poznatky,
- zvolit tempo a způsob vzdělávání odpovídající aktivitě seniora,
- zvolit přehlednou prezentaci učiva.

Nabídka možného vzdělávání je již v dnešní době široká. Můžeme nabídky rozčlenit na tyto základní formy:

- Lidové univerzity,
- Kluby aktivního stáří,
- Akademie třetího věku,
- Univerzity třetího věku.

Lidové univerzity

Vznikali na začátku 19 století a jejich vzděláván je zaměřeno na volný čas a popularizaci vědy a techniky. Jsou pro širokou veřejnost část třeba při městských knihovnách. V nabídce je mnoho různých přednáškových cyklů, kurzů, seminářů, klubů, literárních a komponovaných pořadů, besed, koncertů, divadelních a tanečních představení, filmových projekcí, festivalů a přehlídek. Tyto jsou využívány napříč generacemi a nabízí tím možnost komunikace mezi nimi. Vzniká tak příležitost k předávání zkušeností a možnosti přiblížení stáří mladší generaci. Tato forma vzdělání se nejvíce ustálila v USA, kde je hojně využívána.

Kluby aktivního stáří

Kluby aktivního stáří nabízí kontakty a vzdělávání mezi stejně naladěnými lidmi jedné věkové kategorie. Nabídka je stejná jako u lidových univerzit, jen chybí kontakt s jinými generacemi v průběhu studia.

Akademie třetího věku

Vzdělávací kurzy pro seniory pořádné různými organizacemi. Jedná se například o přednášky na aktuální témata mapující dění ve společnosti, přednášky z různých vědních oborů.

Univerzity třetího věku

Univerzita třetího věku (dále jen U3V), je nejnáročnější studium pro seniory. Umožňuje jim studovat na vysokoškolské úrovni v různých oborech. Pedagogický slovník popisuje tuto vzdělávací aktivitu těmito slovy: *„Univerzita třetího věku je specifická forma vzdělávání dospělých, určená pro vzdělávání seniorů. Realizuje se jako cykly přednášek nebo jako ucelené studium (i několika semestrové) v různých oborech humanitních,*

společenskovědních i přírodních. Vyučují vysokoškolští a jiní odborníci. Neposkytuje akademické tituly, vzdělání je zde hlavně prostředkem aktivního naplnění života.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, s. 265) Jedením z odlišných rysů od ostatních forem vzdělávání je poskytnout seniorům možnost vzdělání na nejvyšší možné a vědecké úrovni.

Účastníci U3V mají statut posluchače univerzity, ovšem nejsou studenty ve smyslu zákona č.111/1998 Sb. o vysokých školách a všech navazujících a doplňujících zákonů a ustanovení.

Vznik první U3V je datován na druhou polovinu 20století, kdy narůstá počet seniorů. Narůstá požadavek na jejich další kulturní a společenský rozvoj. Jako odpověď vznikla první univerzita ve Francii v Toulous roku 1973. Odtud se tento fenomén pomalu rozšířil do celého světa. U roku nás jsou prvními průkopníky od 1986 Karlova univerzita, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích či Univerzita Palackého v Olomouci, které začaly organizovat první kurzy pro seniory. Pomalu se přidávají ostatní univerzity. Dnes, nabízí tuto formu vzdělávání většina univerzit. V nabídce je vzdělávání v mnoha oborech a velmi důležité jsou i kurzy a přednášky o nových technologiích. S rozvojem techniky se prohlubuje propast mezi seniory a moderní společností. Je proto velmi důležité seniorům tyto technologie přiblížit a otevřít jim nové možnosti komunikace ke zkvalitnění jejich života. Studium přináší seniorům mnoho pozitiv a je důležité je motivovat a rozšiřovat nabídky celoživotního vzdělávání.

Pro svou práci jsem si vybrala studenty na U3V při Mendelově univerzitě v Brně (MENDELU). Její program celoživotního vzdělávání se datuje již od roku 2006. Na jejích internetových stránkách se můžeme dočíst o její nabídce a možností pro seniory. V nabídce jsou různé odborné přednášky, jazykové a počítačové kurzy, dále také kurzy osobnostního rozvoje a mnoho dalších.

Navštívila jsem přednášky seniorů studujících U3V při MENDELU na Zahradnické fakultě a pomocí dotazníků zjišťovala, jestli studium ovlivnilo jejich život. Vyposlechla jsem si jejich životní příběhy, které sice nejsou součástí této práce, ale byly pro mne velmi inspirující a motivující.

Tímto bych zakončila teoretickou část práce a přešla k praktické části. V ní konkrétněji popíši studium na této fakultě a shrnu výsledky svého šetření

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGIE A ORGANIZACE VÝZKUMU

3.1 Cíle teoretické části práce

Cílem teoretické části bakalářské práce bylo zjistit, zda studium na U3V pomáhá inkluzi seniora do společnosti.

V průzkumné části bakalářské práce jsem se zaměřila na sociální změny u dotazovaných seniorů. Sledovala jsem se na rozdíly ve společenském životě, jejich sociálním začlenění a mezigenerační dialog. Zaměřila jsem se na společenský život seniorů v souvislosti se studiem na U3V,jeho změnu před a v průběhu studia. Zajímal mně vliv studia na U3V na společenské začlenění a aktivizaci studujícího seniora.

Pro realizaci tohoto šetření jsem použila kvantitativní metodu nestandardizovaného dotazníku vytvořeného pouze pro tento průzkum. Tato metoda byla anonymní a zjištěné výsledky byly zaznamenány do tabulek a grafů.

Aktivizace seniora, vliv studia na U3V na společenský život a mezigenerační dialog.

3.2 Formulace hypotéz

Při formulaci hlavních i vedlejších hypotéz jsem vycházela z již zmiňovaného cíle.

Hlavní hypotéza

H: Studium na U3V podporuje inkluzi seniora do společnosti.

Vedlejší hypotézy

H1: Studium na U3V a informace o něm, jsou více dostupné pro seniory z města. (otázka č. 3).

H2: Nestudující senioři mají málo informací o možnostech studia na U3V (otázka č. 7).

H3: Studium na U3V zvyšuje počet společenských kontaktů (otázky č. 11).

H4: Studium na U3V pozitivně ovlivňuje komunikaci seniorů s mladší generací (otázka č. 14).

H5: Studium na U3V podporuje využívání moderních komunikačních technologií (otázka č. 16).

H6: Studující senioři se více účastní na organizování společenských akcí (otázka č. 13).

3.3 Charakteristika výzkumu a vybraného vzorku

Pro praktickou část jsem zvolila kvantitativní metodu nestandardizovaného dotazníku. Dotazník jsem v rámci předvýzkumu na malém vzorku seniorů upravila, zjistila čas k vyplnění a srozumitelnost otázek.

Dotazník byl vytvořen pouze pro účely této práce a stanovila jsem skupinu otázek pro studující a nestudující seniory.

Průzkum jsem prováděla u seniorů od 60let do 80 let. Jedna skupina byla studující senioři na U3V při MENDELU na Zahradnické fakultě v Lednici. Druhou skupinu tvořili náhodně vybraní nestudující senioři. Dotazník byl anonymní a dobrovolný. Každý z dotazovaných měl dostatek času k jeho vyplnění a možnost se dotázat v případě nepochopení otázky.

Dotazník, (viz příloha č. 1) je vytvořen z 21 otázek ve dvou okruzích. 1. - 5. Otázka se týká obecných dotazů na pohlaví, věk, bydliště, dosaženého vzdělání a momentálního pracovního zařazení. 6. - 10. Otázka se týká dostupnosti studia a podpory okolí. 11. – 13. otázka se dotazuje na četnost a spokojenost s množstvím společenských aktivit popřípadě s jejich organizováním. Otázka č. 14. a 15. se dotazují na problémy a bariéry v komunikaci s mladší generací. Otázka 16. a 17. Jsou zaměřeny na zkušenosti a používání moderních technologií. Poslední otázky 18. až 21. jsou určeny pouze pro studující na U3V – co vedlo seniory ke studiu, změnil-li se jejich společenský život, zda získali při studiu více přátel a zda by doporučili studium ostatním seniorům.

4 VÝSLEDKY A ROZBOR VÝZKUMU

Vytvořila jsem celkem 80 dotazníků. Pět z nich jsem použila pro předvýzkum a 75 dotazníků jsem rozdala seniorům. Vyplněných dotazníků se mi vrátilo 69, z toho 9 nebylo možno použít, protože chyběly základní údaje, které byly důležité pro můj výzkum. Vyhodnotila jsem tedy 60 správně vyplněných dotazníků, z toho bylo 30 dotazníků vyplněno studujícími seniory a dalších 30 nestudujícími seniory.

Tabulky a jejich grafické znázornění, je vyjádřeno, jak v absolutních tak i relativních hodnotách. Otázky jsem vyhodnocovala postupně a k nim i příslušné znázornění.

4.1 Prezentace výzkumu – odpovědi všech dotazovaných seniorů

Věk dotazovaných seniorů není součástí žádné z hypotéz.

Tabulka a graf č. 1 Věk dotazovaných seniorů

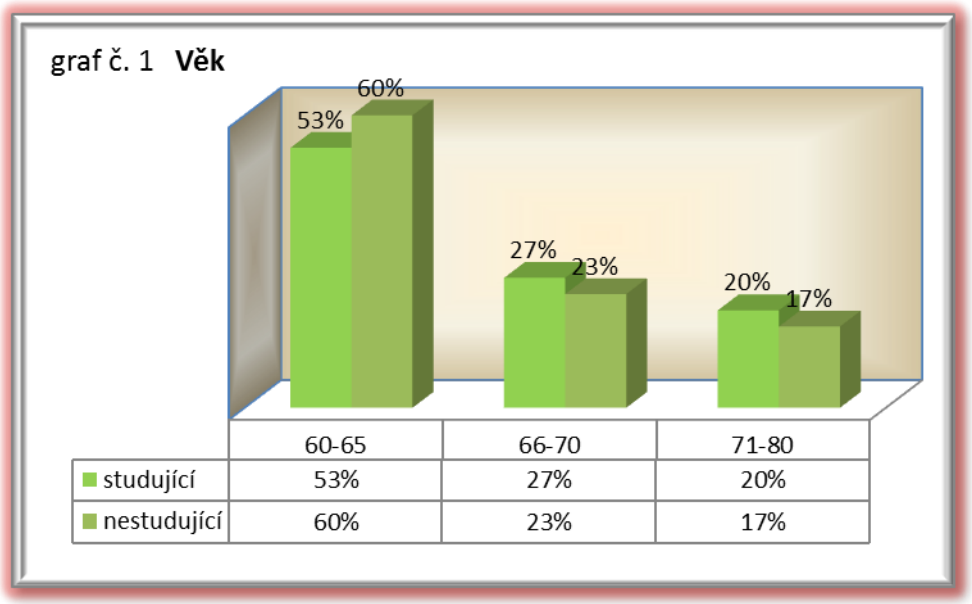

Senioři byli rozčleněni do tří skupin podle dosaženého věku. V první skupině jsou senioři v rozmezí 60 – 65 let. V druhé 66 – 70 let a v třetí je věková hranice 71 – 80 let pro přehlednost jsou rozděleni do dvou skupin a to studující a nestudující. Největší zastoupení je v první skupině a to u studujících 53 % a nestudujících 60 %. V druhé skupině je studujících 27 % a nestudujících 23 %Nejméně je zastoupená třetí skupina, kde je studujících 20 % a nestudujících 17 %.

Nejvíce studují senioři ve věku 60-65 let.

Tabulka a graf č. 2 Pohlaví dotazovaných seniorů

Otázka nebyla začleněna do výzkumu.

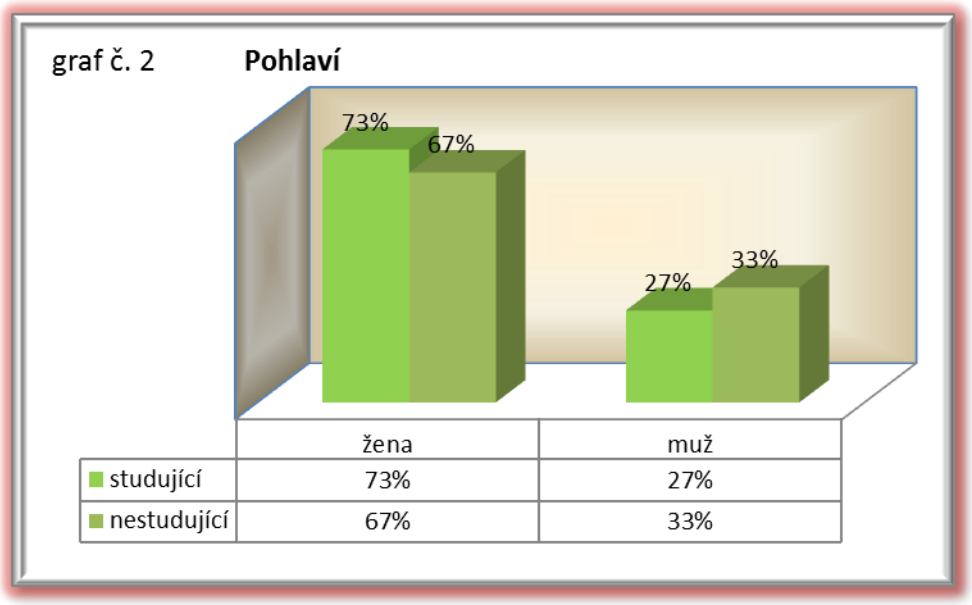

Rozčlenění seniorů podle pohlaví a následně na studující a nestudující. Ze skupiny studujících je žen 73 % a mužů 27 %. V druhé skupině nestudujících je 67 % žen a 33 % mužů.

Ženy studují více, nebo že se raději účastní výzkumů.

Tabulka a graf č. 3 Bydliště dotazovaných seniorů

H1: Studium na U3V je více dostupné pro seniory z města.

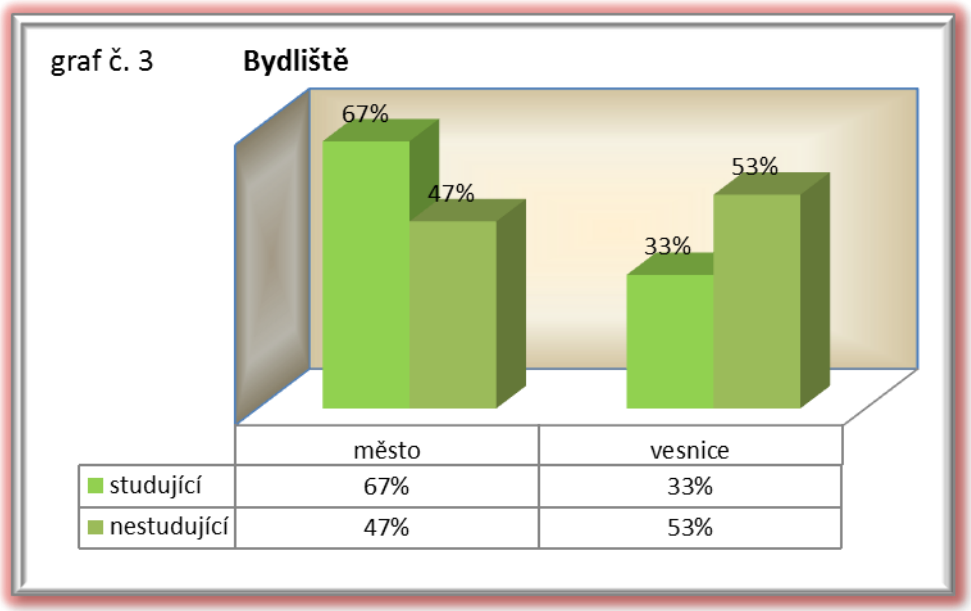

Další otázkou je bydliště seniora. Ve skupině studujících uvedlo 67 % dotázaných místo bydliště ve městě a 33 % na vesnici. V druhé skupině nestudujících bydlí ve městě 47 % a na vesnici 53 %.

- **Hypotéza je potvrzena. Z otázek vyplývá, že senioři ve městě více studují na U3V.**

Tabulka a graf č. 4 Vzdělání dotazovaných seniorů

.Otázka nebyla zahrnuta do hypotéz.

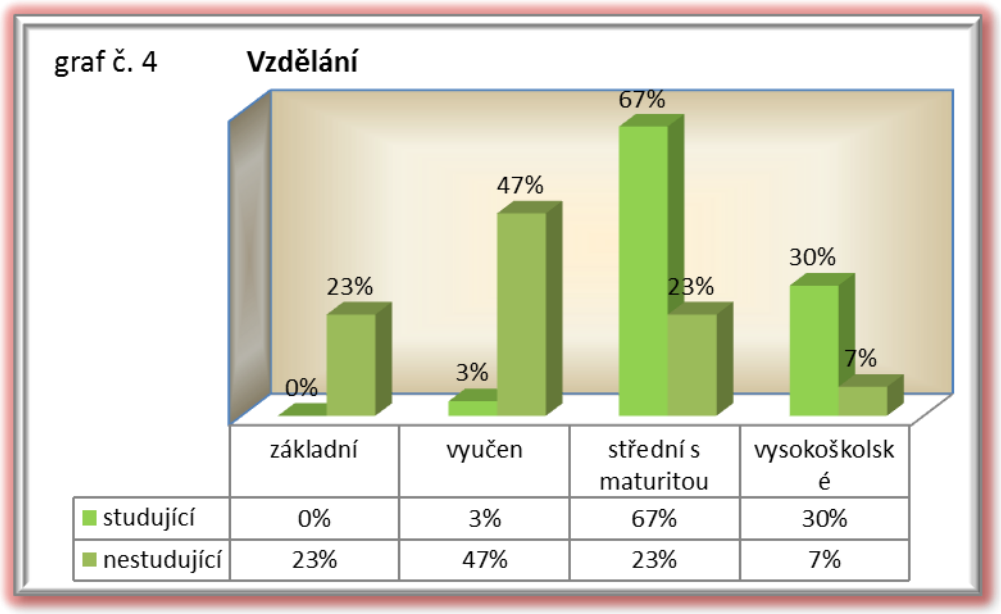

V otázce číslo 4. byli dotazování rozčleněni do tří skupin dle dosaženého vzdělání a to na studující se základní vzdělání 0 %, vyučen 3 %, střední s maturitou 67 % a vysokoškolské 30 %. U nestudujících je se základním vzděláním 23 %, vyučeno 47 %střední odborné 23 % a vysokoškolské 7 %.

Tabulka a graf č. 5 Zaměstnání dotazovaných seniorů

Otázka má jen doplňující význam a není zahrnuta do hypotéz.

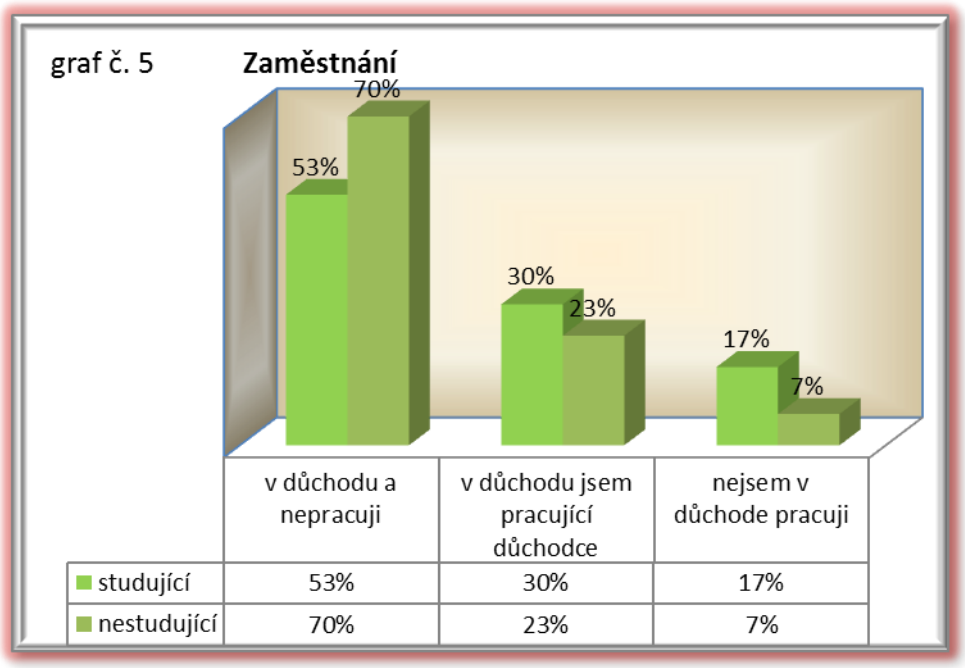

V této otázce byli senioři rozdělení dle své pracovní pozice. Ve skupině studujících bylo 53 % dotázaných nepracujících v důchodu, 30 % pracujících důchodců a 17 % bylo pracujících a nepobírající důchod. Ve skupině nestudujících bylo 70 % nepracujících důchodců 23 % pracujících důchodců a 7 % pracujících seniorů.

Z průzkumu vyplývá, že studia se více účastní nepracující senioři v důchodu.

Tabulka a graf č. 6 Podpora rodiny a přátel při studiu u dotazovaných seniorů

Otázka nebyla zahrnuta do hypotéz.

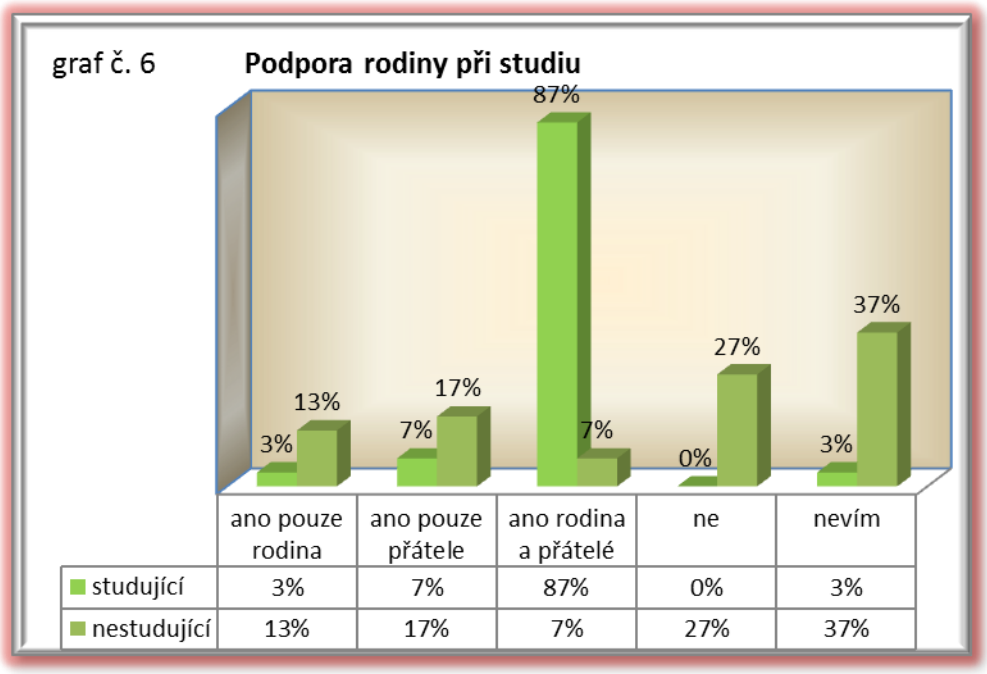

	ano pouze rodina	ano pouze přátele	ano rodina a přátelé	ne	nevím
studující	3%	7%	87%	0%	3%
nestudující	13%	17%	7%	27%	37%

U otázky číslo 6 skupina studujících seniorů odpověděla na dotaz o podpoře 3 %, že by je podporovala pouze rodina, 7 % podpora pouze přátel, 87 % podpora rodiny a přátel, 0 % bez podpory a 3 % neví, zda by je někdo podpořil. U nestudující skupiny uvedli dotázaní, že by je v 13 % podpořila pouze rodina, v 17 % pouze přátelé, 7 % by mělo podporu rodiny i přátel, 27 % žádnou podporu a 37 % neví.

Studia se více účastní senioři s podporou rodiny a přátel.

Tabulka a graf č. 7 Povědomí o informacích o studiu dotazovaných seniorů

H2: Nestudující senioři mají málo informací o možnostech studia na U3V.

.

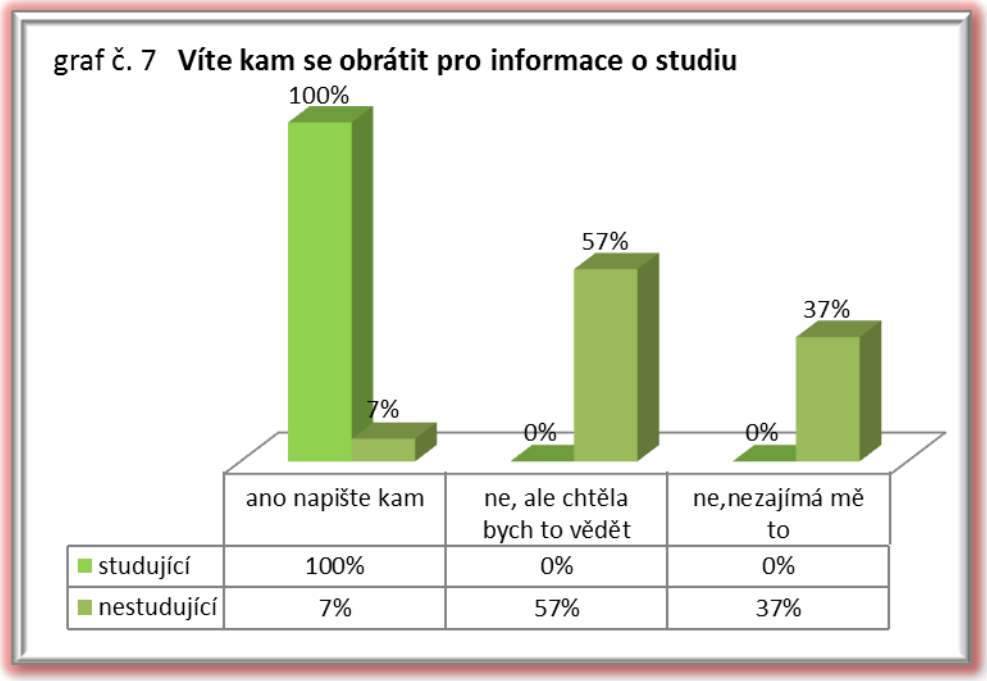

Ze skupiny studujících 100 % vědělo kam se obrátit. U nestudujících vědělo pouze 7 %, chtělo by vědět 57 % a nezajímalo to 37 % dotazovaný nestudujících seniorů.

- **Hypotéza H2 je potvrzena. Nestudující senioři mají zájem o studium, ale nemají dostatek informací**.

Tabulka a graf č. 8 Počet studujících a nestudujících seniorů

Tato otázka nebyla zahrnuta do žádné z hypotéz.

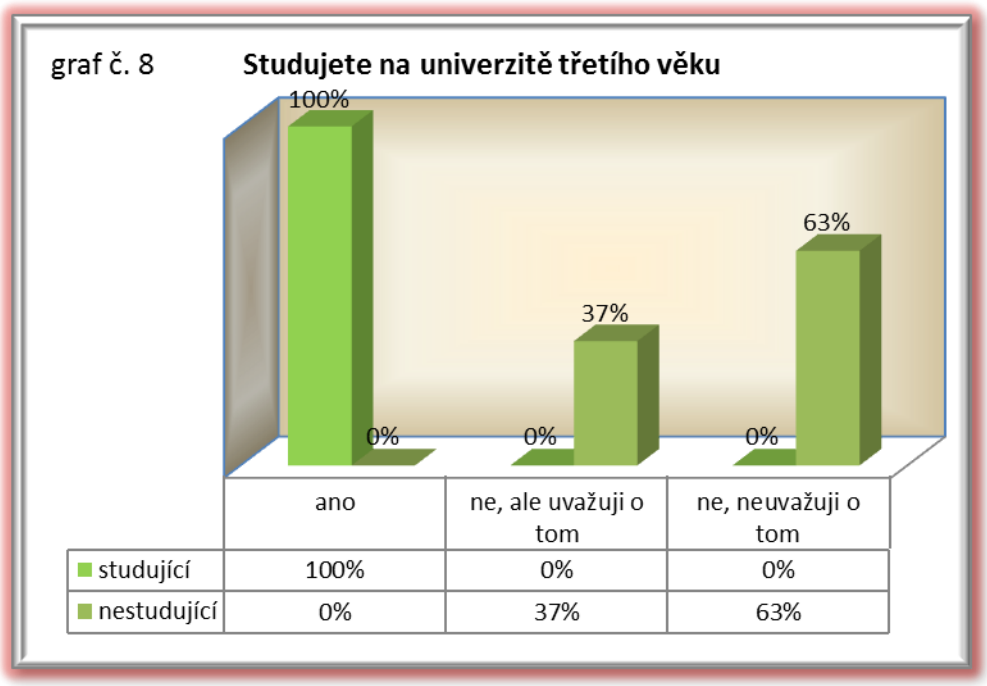

Ve skupině studujících studuje 100 % a ve skupině nestudujících uvažuje o studiu 37 % a neuvažuje 63 % dotazovaných seniorů.

Z této otázky se dá konstatovat, že nestudující senioři spíše nemají zájem o studium, ale to může být jen nedostatkem informací o něm.

Tabulka a graf č. 9 Dostupnost (vzdálenost)U3V pro seniory

Tato otázka nebyla zahrnuta do hypotéz.

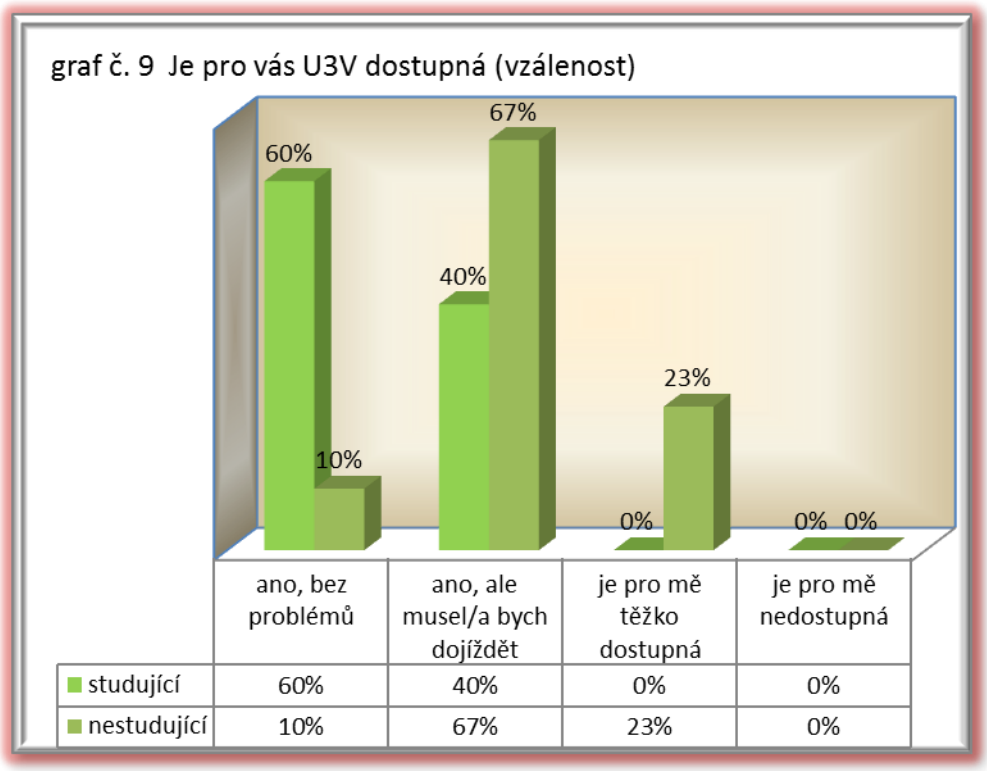

U studujících seniorů uvedlo 60 %, že dostupnost je bez problémů, 40 % studujících dojíždí a pro žádného není těžko dostupná nebo nedostupná. U nestudujících uvádí 10 % dostupnost bez problémů, 67 % by muselo dojíždět, 23 % má U3V těžko dostupnou a nedostupná není pro žádného.

Nestudující senioři uvádějí nedostupnost studia z důvodů vzdálenosti. I toto může být způsobeno nedostatkem informací o studiu na U3V.

Tabulka a graf č. 10 Dostupnost U3V (cena)

Otázka č. 10 nebyla zahrnuta do hypotéz.

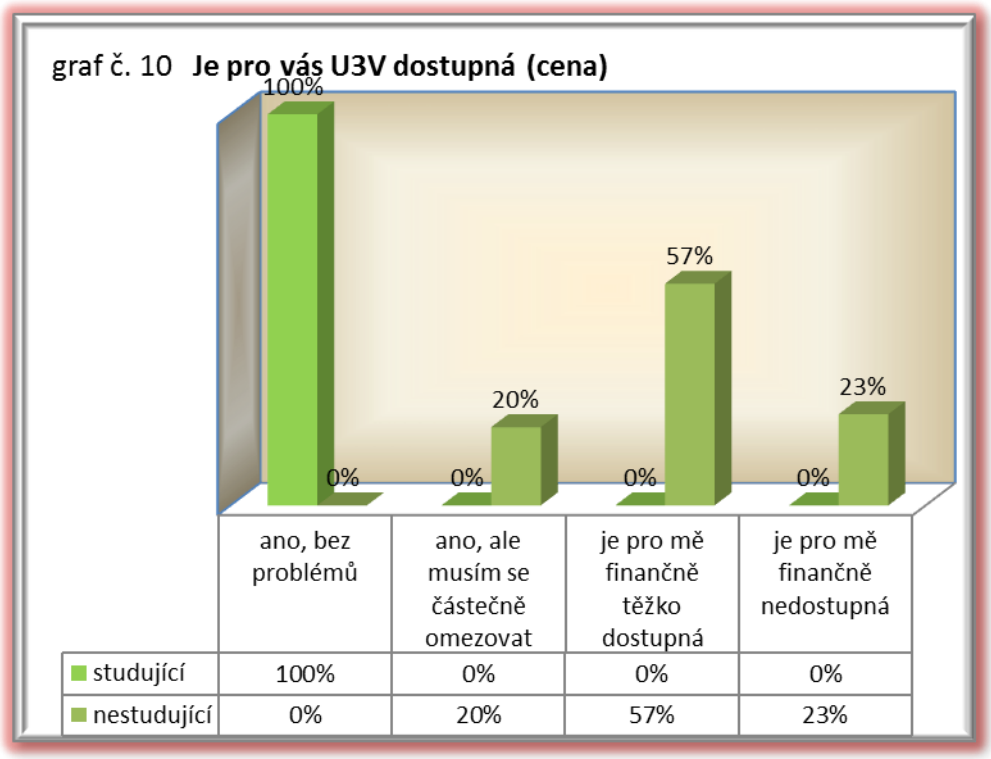

Studující senioři uvedli, že U3V z pohledu ceny je pro ně 100 % dostupná bez problémů. Nestudující uvedly v 0 % dostupnost bez problémů, ve 20 % by se museli částečně omezovat, v 57 % je pro ně finančně těžko dostupná a ve 23 % je pro ně finančně nedostupná

Studující uvádějí, že je studium pro ně finančně dostupné, neboť znají poplatky za studium, které jsou většinou symbolické. O tom bohužel nestudující nevědí a může to být i důvod jejich neúčasti na studiu.

Tabulka a graf č. 11 Četnost společenských aktivit

H3: Studium na U3V zvyšuje počet společenských kontaktů

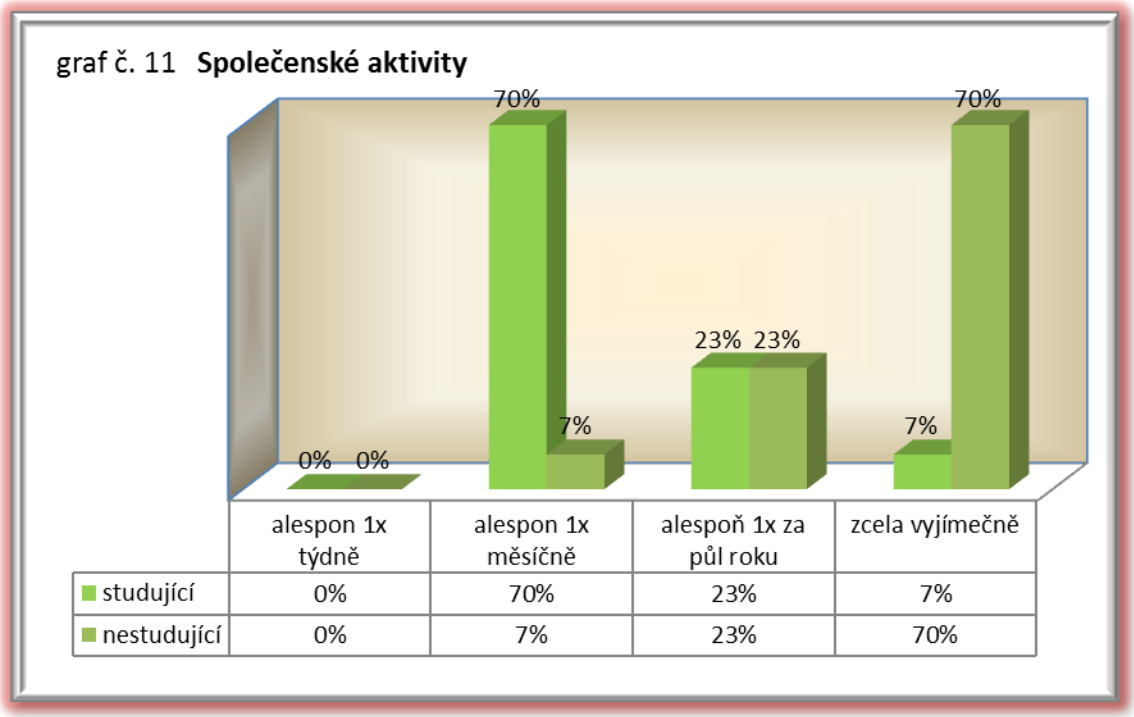

	alespon 1x týdně	alespon 1x měsíčně	alespoň 1x za půl roku	zcela vyjímečně
studující	0%	70%	23%	7%
nestudující	0%	7%	23%	70%

U studujících seniorů je četnost společenských aktivit alespoň jednou týdně 0 %, 70% uvádí alespoň 1 krát měsíčně, 23 % alespoň jednou za půl roku a 7 % zcela výjimečně. Nestudující senioři uvádí četnost aktivit alespoň 1 krát týdně v 0 % dotazovaných, alespoň 1 krát měsíčně 7 % dotazovaných, společenskou aktivitu alespoň 1 krát za půl roku má 23 % dotazovaných a zcela výjimečně má společenskou aktivitu 70 % dotazovaných nestudujících seniorů.

- **Hypotéza H3 je potvrzena. Z grafu jasně vyplývá, že studující mají četnost společenských aktivit mnohem vyšší než nestudující.**

Tabulka a graf č. 12 Spokojenost s počtem společenských aktivit

Tato otázka nebyla zahrnuta do hypotéz a má jen doplňující charakter.

.

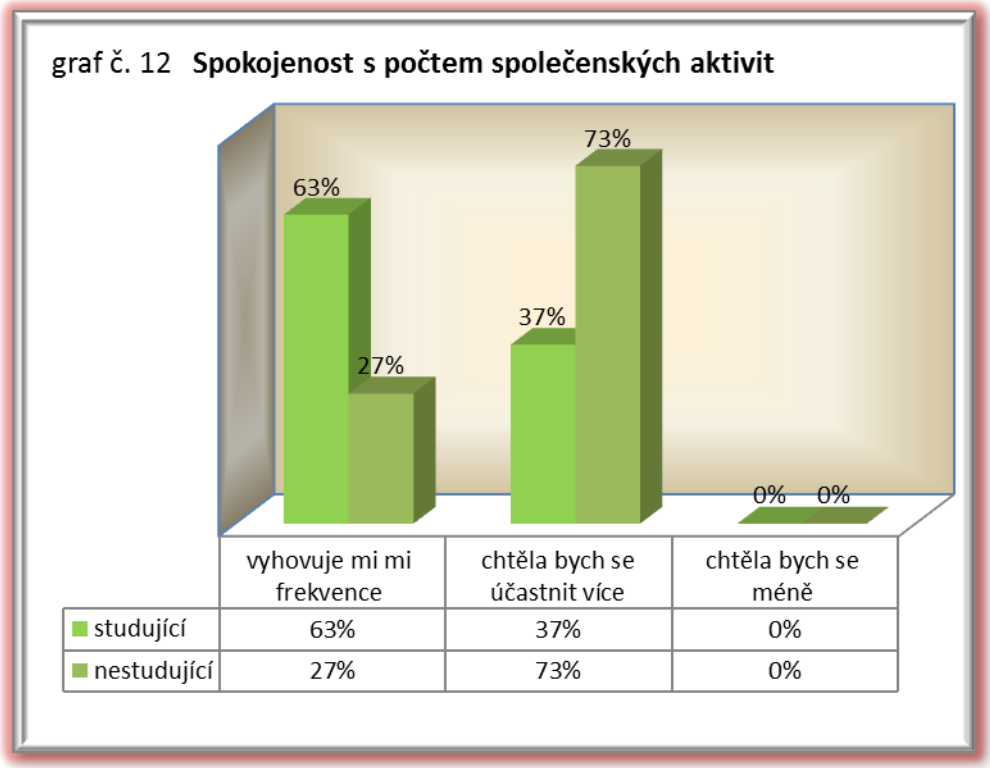

S počtem svých společenských aktivit bylo spokojeno ve skupině studujících 63 %, chtělo by se účastnit více společenských aktivit 37 % dotazovaných a 0 % by se chtělo účastnit méně. U nestudujících seniorů vyhovuje frekvence společenských aktivit 27 % dotazovaných, 73 % by se chtělo účastnit více a 0 % nestudujících seniorů by se chtělo účastnit méně.

Většina nestudujících seniorů by se chtěla více účastnit společenských aktivit.

- *Tabulka a graf č. 13 Účast na organizování společenských akcí*

H6: Studující senioři se více účastní na organizování společenských akcí.

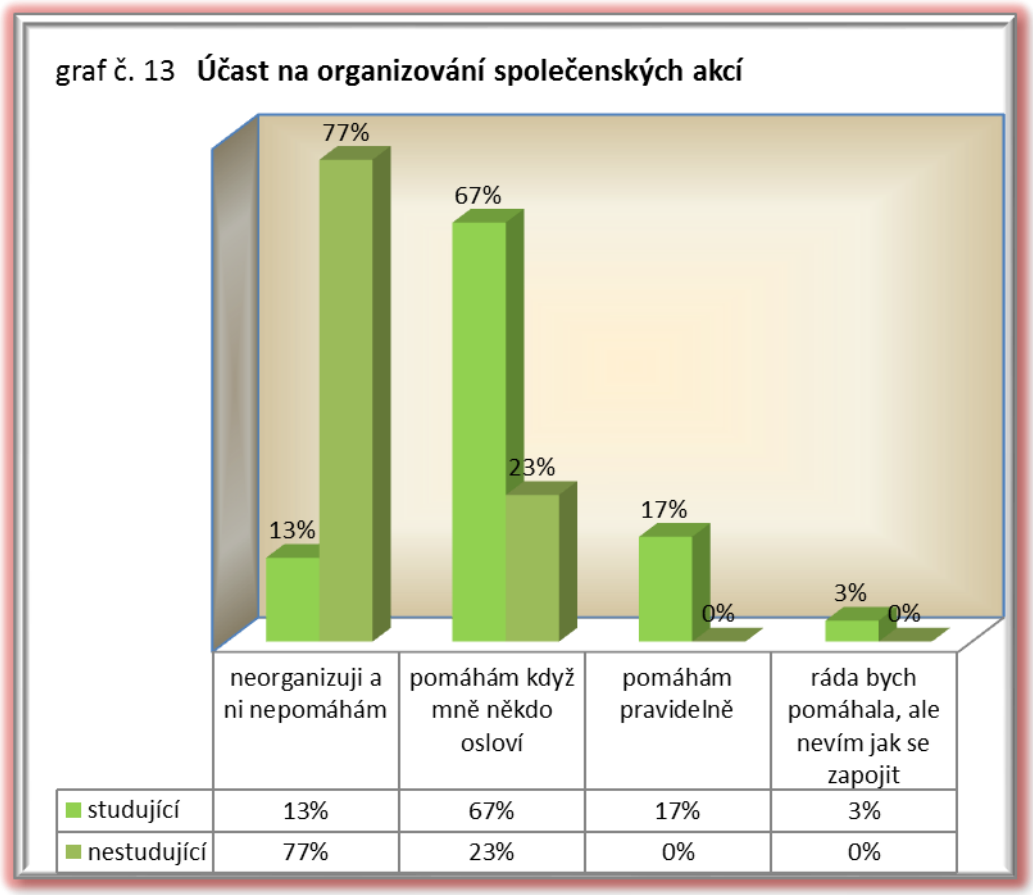

Studující senioři uvedli v 13 % že neorganizují žádné společenské akce, 67 % studujících seniorů pomáhá, když je někdo osloví. 17% pomáhá pravidelně a 3 % neví jak se do pomoci zapojit. Ve skupině nestudujících seniorů uvedlo 77 % dotazovaných , že se na organizovaní společenských akcí neúčastní.. Z dotazovaných nestudujících seniorů pomáhá s organizování, když je někdo osloví, pravidelně pomáhá 0 % a pomáhat by chtělo, ale neví jak také 0 % nestudujících seniorů.

- **Hypotéza H6 je potvrzena. Studující senioři častěji pomáhají s organizováním společenských akcí.**

Tabulka a graf č. 14 komunikace s mladší generací

H4: Studium na U3V pozitivně ovlivňuje komunikaci seniorů s mladší generací.

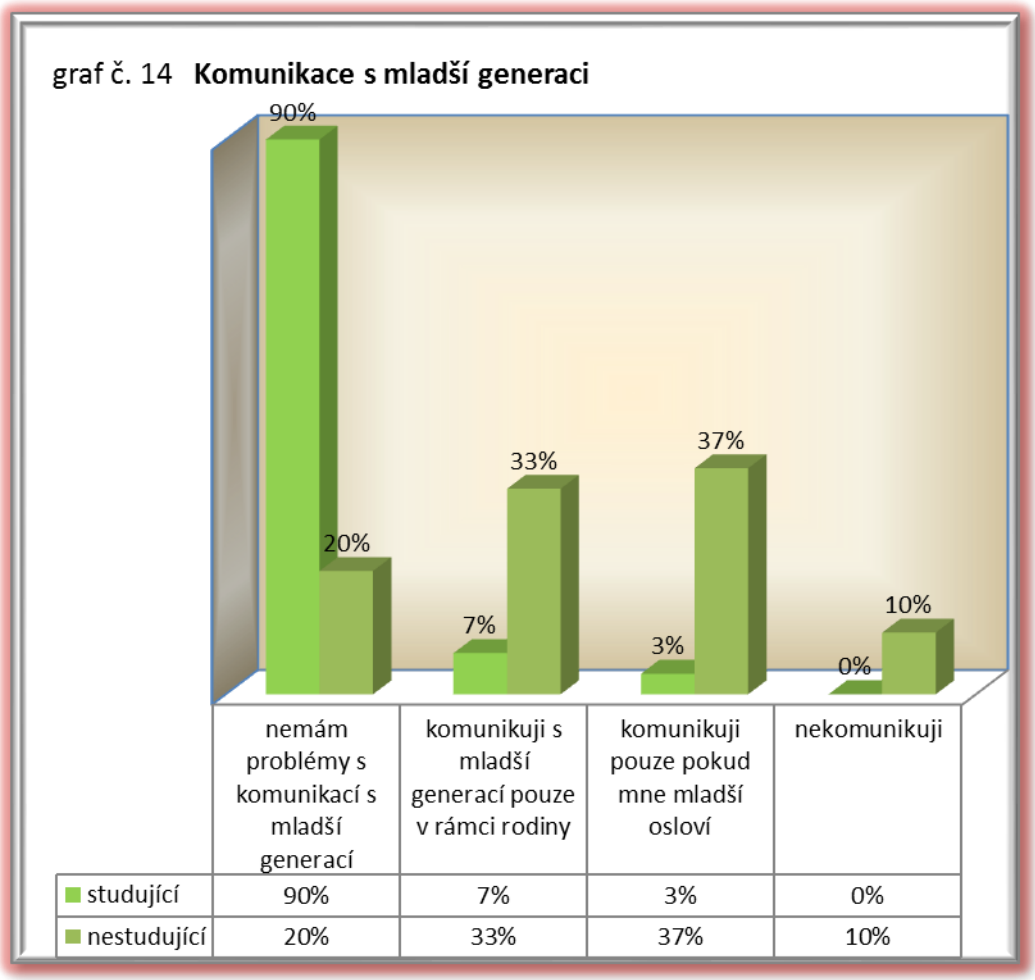

Ve skupině studujících seniorů nemá problém s komunikací s mladší generací 90 % dotazovaných, 7 % komunikuje s mladší generací pouze v rámci rodiny, 3 % komunikují, pokud je mladší generace osloví a 0 % uvádí, že nekomunikují vůbec. Nestudující senioři uvádí ve 20 %, že nemají problém s komunikací, 33 % komunikuje s mladší generací pouze v rámci rodiny, 37 % komunikuje pouze, když je mladší generace osloví a 10 % nekomunikuje vůbec.

- **Hypotéza H4 potvrzena. Studující nemají s komunikací s mladší generací v 90 % žádné problémy na rozdíl od nestudujících**.

Tabulka a graf č. 15 Bariéry v komunikaci

Tato otázka nebyla zahrnuta do žádné z hypotéz. Má jen doplňující charakter.

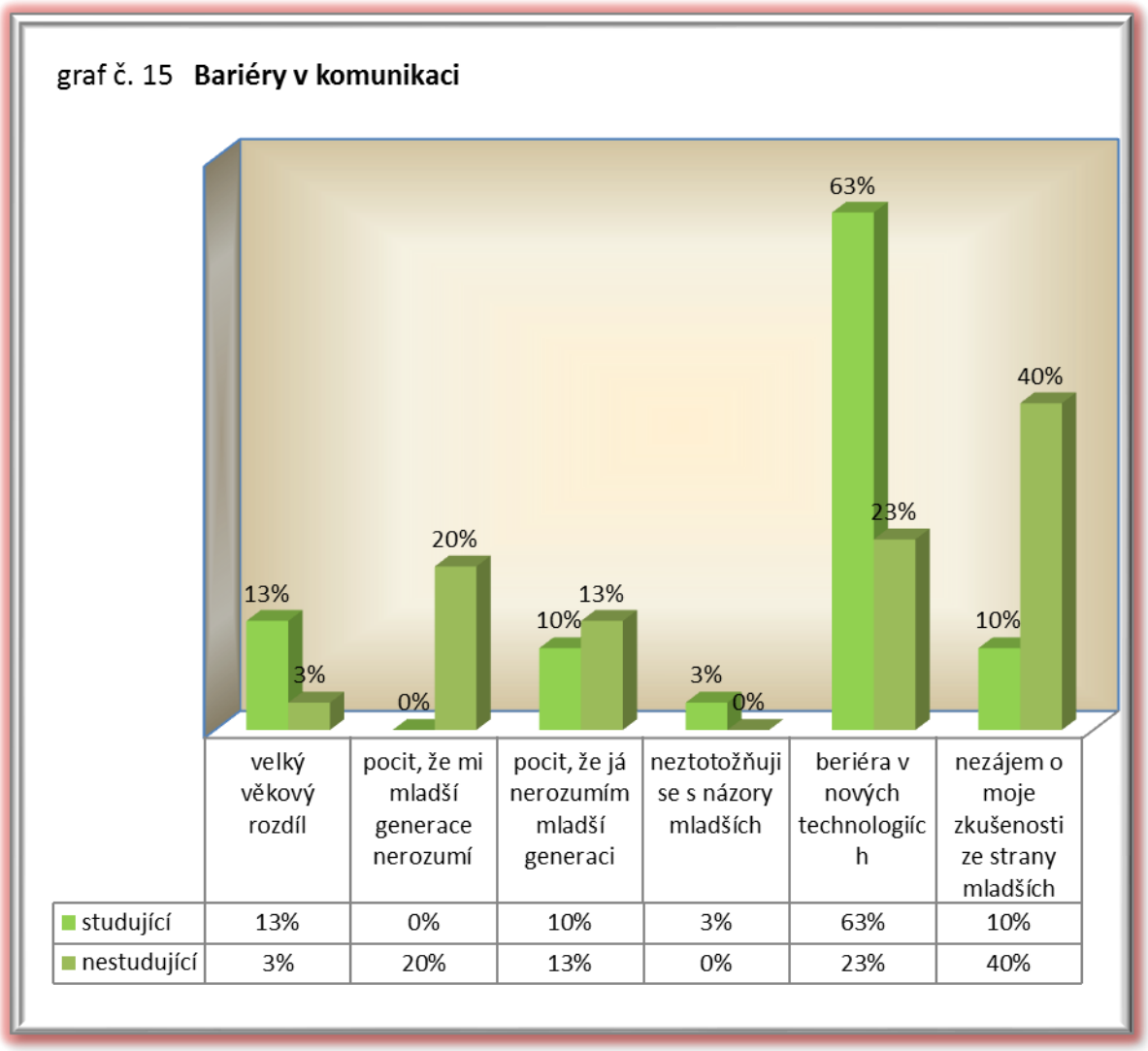

	velký věkový rozdíl	pocit, že mi mladší generace nerozumí	pocit, že já nerozumím mladší generaci	neztotožňuji se s názory mladších	beriéra v nových technologiích	nezájem o moje zkušenosti ze strany mladších
studující	13%	0%	10%	3%	63%	10%
nestudující	3%	20%	13%	0%	23%	40%

U studujících seniorů uvádí, jako bariéru v komunikaci 13 % dotazovaných, 0 % uvádí, že jim mladší generace nerozumí, 10 % má pocit že oni nerozumí mladší generaci, 3 % se neztotožňují s názory mladší generace, 63 % vidí bariéru v komunikaci v neznalosti nových technologií a 10 % si myslí, že mladší generace nemá zájem o jejich zkušenosti. U nestudujících seniorů vidí 3 % dotazovaných bariéru v komunikaci s mladší generací velký věkový rozdíl, 20 % má pocit, že jim mladší generace nerozumí, 13 % má pocit, že oni nerozumí mladší generaci, 0 % se neztotožňuje s názory mladších, 23 % vidí bariéru

v komunikaci v nových technologiích a 40 % dotazovaných nestudujících seniorů má bariéru v nezájmu mladší generace o jejich zkušenosti.

Tabulka a graf č. 16 Zkušenosti s moderními technologiemi

H5: Studium na U3V podporuje využívání moderních komunikačních technologií.

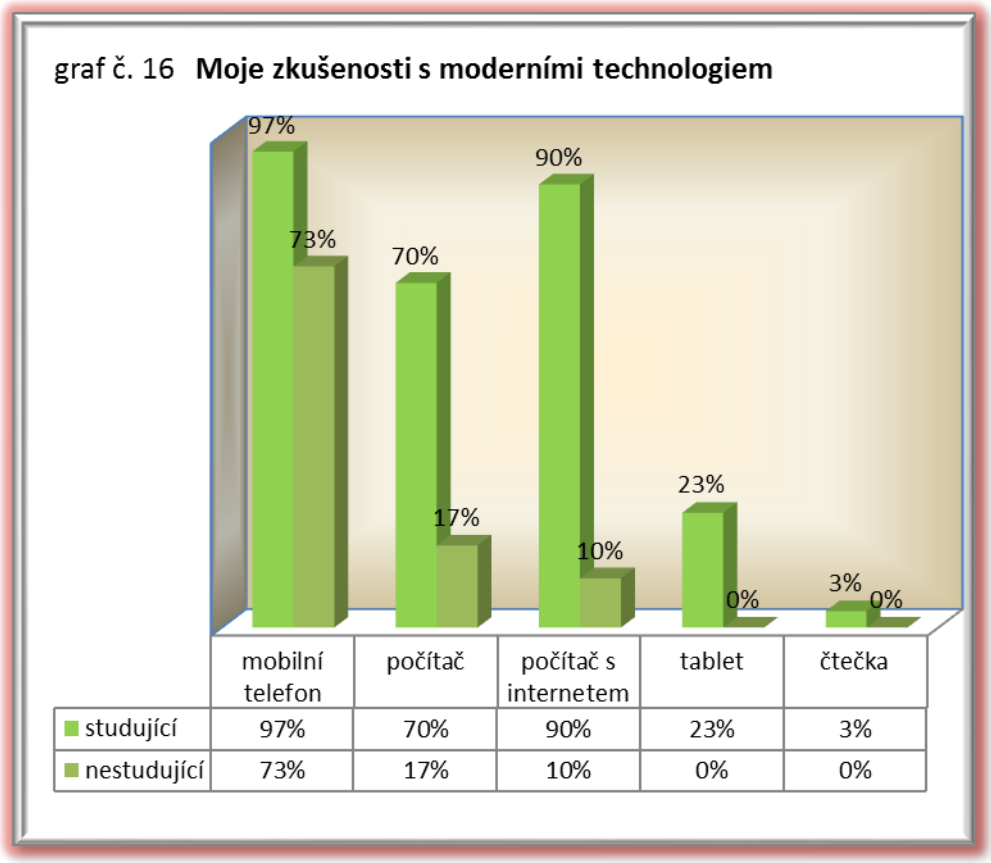

	mobilní telefon	počítač	počítač s internetem	tablet	čtečka
studující	97%	70%	90%	23%	3%
nestudující	73%	17%	10%	0%	0%

V této otázce vyznačily obě skupiny studujících, jaké mají zkušenosti s moderními technologiemi. U skupiny studujících využívá mobilní telefon 97 %, počítač 70 %, počítač s internetem 90 %, tablet 23 % a čtečku 3 %. U nestudujících seniorů využívá mobilní telefon 73 %, počítač 17 %, počítač s internetem 10 %, tablet 0 % a čtečku také 0 %.

- **Hypotéza H5 je potvrzena. Nestudující mají zkušenost jen zřídka moderními komunikačními technologiemi, jako jsou počítač a tablet. Studující mají více zkušenosti se všemi dotazovanými novými technologiemi.**

Tabulka a graf č. 17 Využívání technologií seniory

Tato otázka není zahrnuta do žádné z hypotéz. Má jen doplňující charakter.

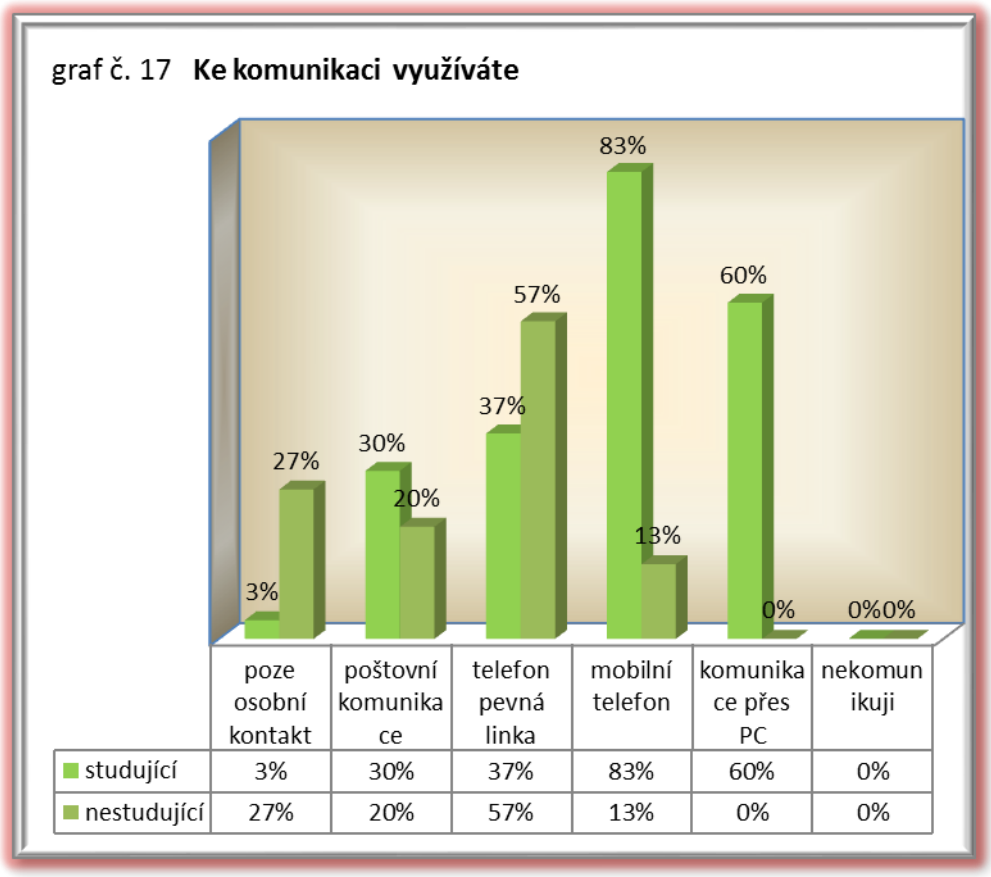

Ke komunikaci u studujících seniorů využívá pouze osobní kontakt 3 % dotazovaných, 30 poštovní dokumentaci, 37 % pevnou linku, 83 % mobilní telefon, 60 % komunikaci pomocí PC, nekomunikuje 0%. U nestudujících využívá pouze osobní kontakt 27 %dotazovaných, poštovní komunikaci 20 %, pevnou telefonní linku 57 %, mobilní telefon 13 %, komunikaci pomocí PC 0 % a nekomunikuje 0 %.

Studující senioři využívají ke komunikaci více moderních technologií.

Tabulka a graf č. 18 Co vedlo studující seniory ke studiu

Tato otázka nebyla zahrnuta do žádné z hypotéz.

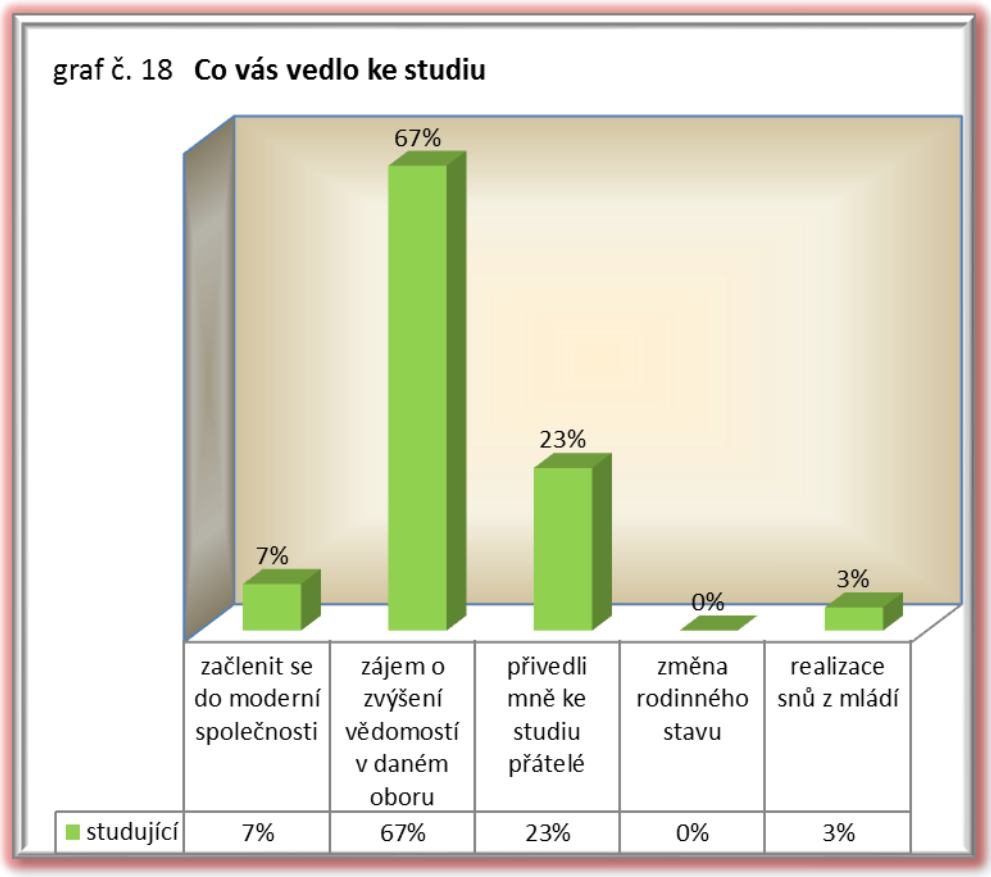

To otázka byla určena jen pro studující seniory. Z odpovědí vyplývá, že 7 % studujících vedl ke studiu zájem začlenit se do moderní společnosti, u 67 % to byl zájem o zvýšení vědomostí v daném oboru, 23 % přivedli ke studiu přátelé, u 0 % to byla změna stavu a u 3 % byl důvod zájmu o studium realizace snů z mládí.

Studující seniory vedl ke studiu zvýšený zájem o vědomosti v daném oboru.

Tabulka a graf č. 19 Změny ve společenském životě v průběhu studia

Tato otázka není součástí žádné z hypotéz.

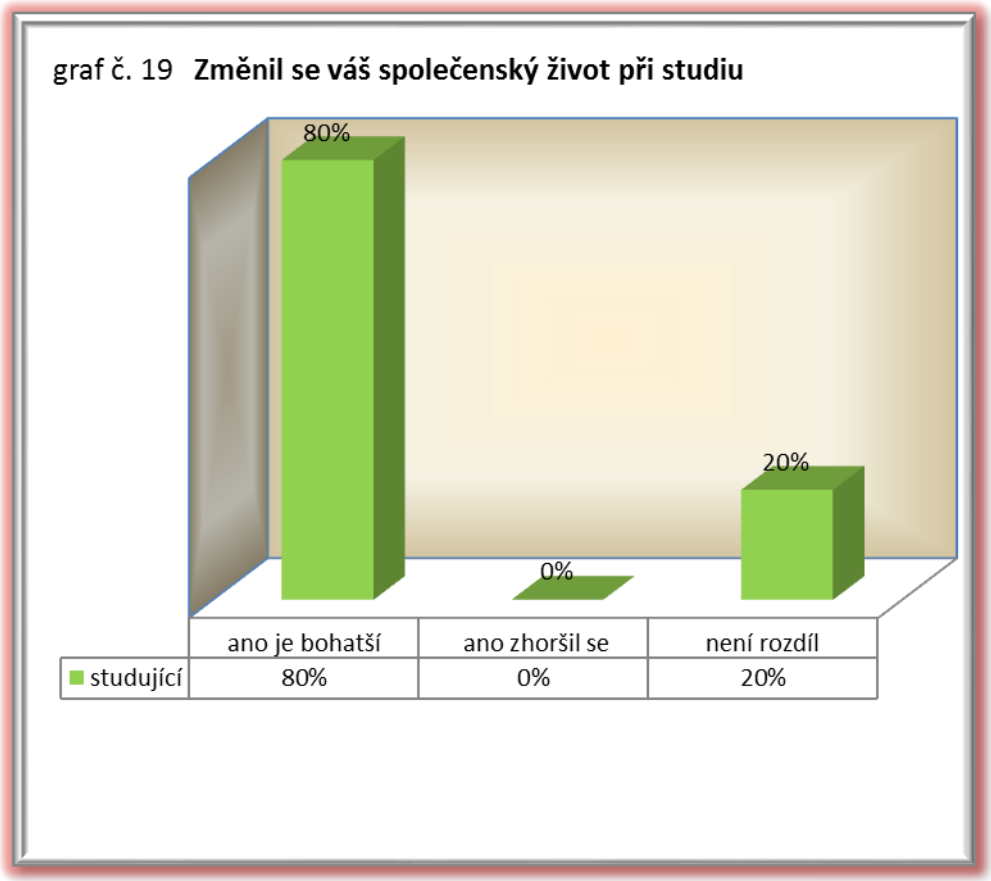

Tato otázka se týkala zase jen skupiny studujících seniorů. Ti v odpovědích uvedli, že u 80 % je jejich společenský život bohatší, u 0 % se zhoršil a u 20 % nevidí žádný rozdíl.

Většina studujících seniorů uvádí, že je jejich život díky studiu bohatší.

Tabulka a graf č. 20 Získání nových přátel v průběhu studia

Tato otázka není zahrnuta do hypotéz.

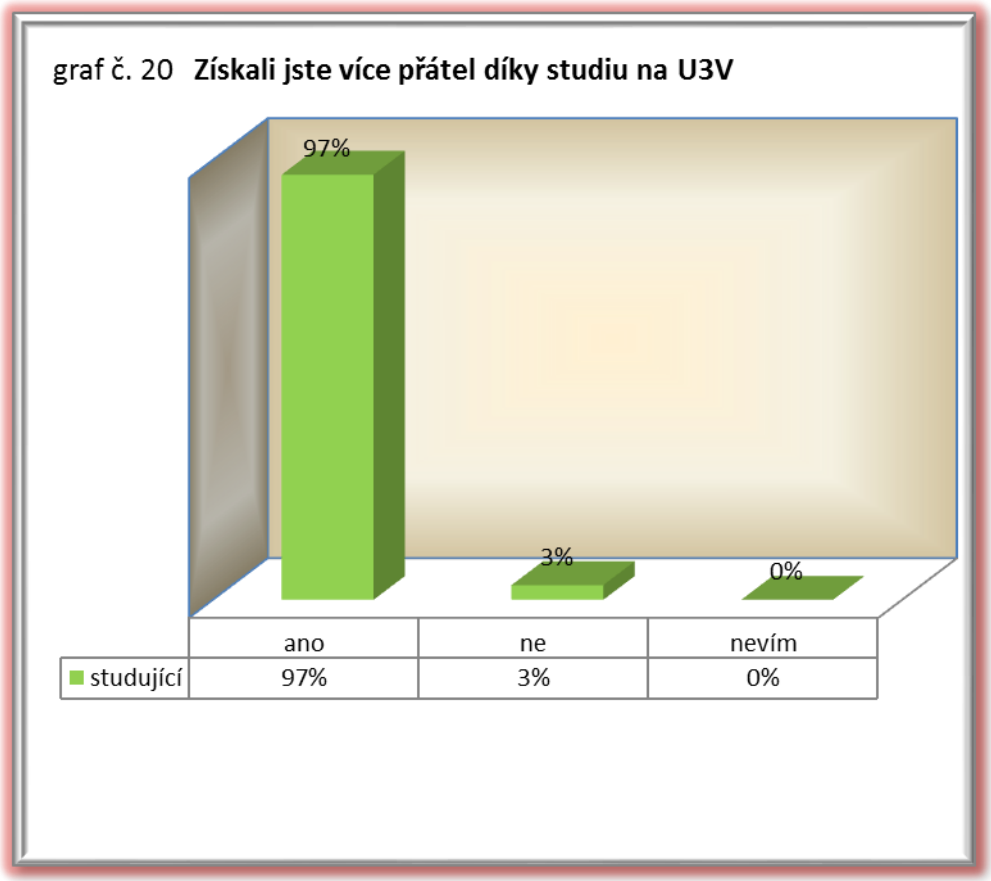

V této otázce studující senioři porovnávali počet získaných přátel díky studiu. Z jejich odpovědí vyplývá, že 97 % dotazovaných získalo více přátel a 3 % nezískalo více přátel.

Studující senioři získali díky studiu více přátel.

Tabulka a graf č. 21 Doporučení studia studujícími seniory

Tato otázka není součástí žádné z hypotéz.

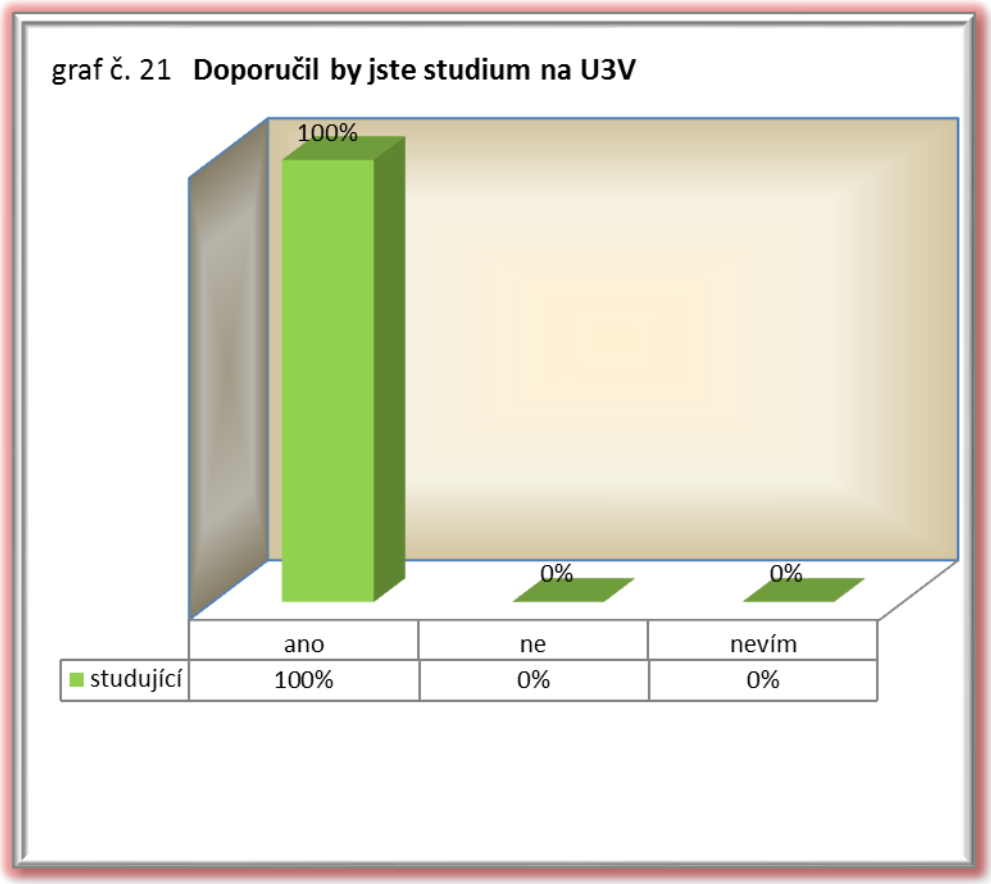

I tato otázka byla určena jen pro studující seniory a týkala se jejich názoru, jestli by studium na U3V doporučili ostatním seniorům. Všichni dotazovaní odpověděli, že by studium doporučili.

Studující senioři by studium doporučili

Všechny vedlejší hypotézy byly potvrzeny. Hlavní hypotéza, že studium na U3V podporuje inkluzi seniora do společnosti je v přímé souvislosti s vedlejšími hypotézami a je také potvrzena. Ze zodpovězených otázek je zřejmé, že studující senioři žijí aktivnější život, více si rozumí s mladší generací, používají moderní technologie a zapojují se aktivně do společenského života. Tyhle všechny změny jsou součástí inkluze seniora do společnosti.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala sociální skupinou „senioři“ V dnešní době je nejpočetnější věkovou skupinou u nás i v celé Evropě. Díky moderní medicíně a stylu života, začíná v této skupině převládat ta část seniorů, která má schopnosti, možnosti a ambice žít aktivním životem. Zájmem společnosti je tuto aktivní skupinu rozšiřovat a pomáhat tak seniorům k jejich aktivizaci a inkluzi do společnosti. Nabídka dnešních aktivizačních programů se pomalu rozšiřuje. Jedním z nich je i studium na U3V. Toto studium nabízí vzdělávání na vysoké úrovni a je seniory hojně vyhledáváno. Není to jen vzdělání, co seniory přivádí do „školních lavic“. Jsou to nové kontakty, pocit seberealizace a také možnost inkluze do aktivní společnosti.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První, teoretická část je rozčleněna do dvou kapitol. V první kapitole se zabývám stářím jako takovým. Je zde definováno stáří jako pojem i jeho periodizace. Zabývám se zde popisem aspektu stárnutí a změny s ním související. V druhé kapitole se zabývám vztahem seniora a společnosti. Popisuji zde pohled současné společnosti na seniora, a mezigenerační vztahy. V poslední části druhé kapitoly popisuji možnosti vzdělání, které společnost seniorům nabízí a jeho vliv na seniory.

Druhá část je praktická. Popisuji v ní kvantitativní výzkum. Úvodem si stanovuji cíle a formuluji hypotézy. Pro potvrzení, či vyvrácení hypotéz jsem zvolila kvantitativní metodu nestandardizovaného dotazníku a následně charakterizuji výzkumný vzorek seniorů, který se skládá ze studentů U3V při MENDELU na zahradnické fakultě v Lednici a nestudujících seniorů. Poslední částí je vyhodnocení dotazníku a posouzení hypotéz.

V dotazníkovém šetření se byly všechny hypotézy potvrzeny. Ukázalo se, že vzdělání je jednou z forem inkluze seniora do společnosti. Senioři, kteří studují, zvyšují počet svých přátel, využívají moderních technologií a jejich komunikace s mladší generací je bez vážných bariér Z pohledu budoucího sociálního pedagoga vidím jasnou souvislost mezi vzděláním a inkluzí. Při rozhovorech, které nejsou součástí této práce, jsem viděla velký rozdíl mezi skupinami. Studující senioři byly spokojenější se svým životem, rolí ve společnosti a nechyběl jim pocit seberealizace. Snažili se zapojovat do společenského života a v podobě organizování různých akcí tento svůj potenciál předávat společnosti. Z jejich vyprávění v průběhu vyplňování dotazníků bylo zřetelné, že i díky studiu a toho co jim přineslo, zvládají krizové situace lépe. Významná byla pro ně i úroveň vzdělávání,

které U3V při MENDELU nabízí. Vážili si této formy a považovali se za právoplatné členy akademické obce. Tato zkušenost pro mě byla velmi inspirující a přínosná.

Do budoucna vidím v tomto vzdělávání velký potenciál i pro mladou generaci. V rámci různých besed mohou senioři předávat své zkušenosti se studiem mladým lidem a tím nejen měnit jejich pohled na ně, ale i motivovat je ke studiu. Přínosem pro seniory je mimo jiné i pocit prospěšnosti a zlepšení mezigeneračního dialogu. Velký význam je zřejmý také pro společnost. Jak z ekonomického pohledu, tak i z pohledu na společnost jako na harmonický celek. I z těchto důvodů je potřeba podporovat vzdělávání seniorů. Zvýšit informovanost o možnostech studia. Zvolit takovou cestu informací, která je seniorům neužívající moderní technologie přístupná. Například formou letáků v lékařských ordinacích a přímou nabídkou v různých seniorských klubech.

Celý tento závěr je i vystižen citátem:

„Každý, kdo se přestane učit, je starý, ať je mu 20 nebo 80. Každý, kdo se stále učí, zůstává mladý. Je nejlepší v životě zůstat mladý.“

(Henry Ford)

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAMEC, P., KRYŠTOF, D. *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 136 s. ISBN 978-80-210-5640-4

BENEŠ, M. a kol. *Idea vzdělávání v dnešní společnosti.* 1. vydání. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o.. 2002. 110 s. ISBN 80-86432-40-8.

BENEŠ, M. *Andragogika*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Grada Publishing, a.s., 2008. 176 s. ISBN 978-80-247-2580-2.

BOČKOVÁ, V., PETŘKOVÁ, A. *Deset let vzdělávacích aktivit pro seniory*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. 89 s. ISBN 978-80-7067-824-4.

GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí.* 1. vydání. Praha: Portál. 2009. 224 s. ISBN 978-80-7367-605-6.

HAŠKOVCOVÁ, H. *Sociální gerontologie aneb senioři mezi námi*. 1. vydání. Praha: Galen 2012. 200 s. ISBN 978-80-7262-900-8.

HENRY F. http://citaty.net/autori/henry-ford/. *www.citaty.net.* [online]. 18.4.2016 [cit. 2016-04-18]. Dostupné z: *http://citaty.net/autori/henry-ford/*

KRAJÍČKOVÁ, L. *Univerzita třetího věku jako forma aktivizace seniorů.* Brno, 2014. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně Fakulta humanitních studií. 75 s. Vedoucí práce Doc. Ing. Antonín Řehoř CSc.

KOMENSKÝ, J. A.: *Vševýchova. Pampaedia*. Praha, St. nakl. 1948. 262. s. ISBN 80-215-0216-9.

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie.* 2. aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. 2007. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

LAŠEK, J. *Kapitoly ze sociální psychologie I*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2003. 116 s. ISBN 80-7041-533-9.

MACHALOVÁ, M. *Psychológia vo vzdelávání dospelých.* 1. vydání. Bratislava: Gerlach Print. 2006. 222 s. ISBN 80-89142-07-09.

MÜHLPACHR, P. *Univerzity třetího věku jako forma socioedukativní intervence u seniorů*. Pedagogika, 2002. roč. 52, č. 1, s. 41–50. ISSN 3330-3815.

MÜHLPACHR, P. *Gerontopedagogika.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. 2004. 204 s. ISBN 80-210-3345-2.

MÜHLPACHR, P., BARGEL, M. ml. *Senioři z pohledu sociální pedagogiky.* 1. vydání. Brno: Institut mezioborových studií Brno. 2011. 146 s. ISBN 978-80-87182-21-5.

NAKONEČNÝ, M., *Motivace lidského chování,* Praha: Academia. 1996. 272 s. ISBN 80–200–0592–7.

NAKONEČNÝ, M. *Sociální psychologie.* 2. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Academia. 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

PLAMÍNEK, J. *Vzdělávání dospělých*. 2., rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. 336 s. ISBN 978-80-247-4806-1.

PRŮCHA, J. *Srovnávací pedagogika*. 1. Praha: Portál, s.r.o., 2006. 336 s. ISBN 80-7367-155-7.0

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Portál, 2001, 308 s. ISBN 80-7178-579-2

RABUŠIC, L. *Česká společnost a senioři*. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 189 s. ISBN 80-952-98-02/58.

SAK, P., KOLESÁROVÁ, K. *Sociologie stáří a seniorů.* 1. vydání. Praha: Grada Publishing, a.s. 2012. 232 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

URBAN, L. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia, 2006. 376 s. ISBN 80-86861-45-7

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II*, 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2007. 461 s. ISBN 978-80-246-1318-5

VIDOVIČOVÁ, L. *Stárnutí, věk a diskriminace – nové souvislosti.* 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. 2008. 233 s. ISBN 978-80-210-4627-6.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MENDELU - Mendelova univerzita v Brně

MZLU - Mendelova zemědělská a lesnická univerzita v Brně

U3V - Univerzita třetího věku

SEZNAM TABULEK

Tabulka a graf č. 1 Věk dotazovaných seniorů 30

Tabulka a graf č. 2 Pohlaví dotazovaných seniorů 31

Tabulka a graf č. 3 Bydliště dotazovaných seniorů 32

Tabulka a graf č. 4 Vzdělání dotazovaných seniorů 33

Tabulka a graf č. 5 Zaměstnání dotazovaných seniorů 34

Tabulka a graf č. 6 Podpora rodiny a přátel při studiu u dotazovaných seniorů 35

Tabulka a graf č. 7 Povědomí o informacích o studiu dotazovaných seniorů 36

Tabulka a graf č. 8 Počet studujících a nestudujících seniorů 37

Tabulka a graf č. 9 Dostupnost (vzdálenost)U3V pro seniory 38

Tabulka a graf č. 10 Dostupnost U3V (cena) 39

Tabulka a graf č. 11 Četnost společenských aktivit 40

Tabulka a graf č. 12 Spokojenost s počtem společenských aktivit 41

Tabulka a graf č. 13 Účast na organizování společenských akcí 42

Tabulka a graf č. 14 komunikace s mladší generací 43

Tabulka a graf č. 15 Bariéry v komunikaci 44

Tabulka a graf č. 16 Zkušenosti s moderními technologiemi 45

Tabulka a graf č. 17 Využívání technologií seniory 46

Tabulka a graf č. 18 Co vedlo studující seniory ke studiu 47

Tabulka a graf č. 19 Změny ve společenském životě v průběhu studia 48

Tabulka a graf č. 20 Získání nových přátel v průběhu studia 49

Tabulka a graf č. 21 Doporučení studia studujícími seniory 50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1-Dotazník

Dobrý den,

Jmenuji se Jaroslava Matějková a studuji 3. ročník bakalářského studia Sociální pedagogiky na Institutu mezioborových studií Brno.
Moje maminka je v důchodovém věku a po tom co zůstala sama, ji univerzita třetího věku pomohla k lepšímu začlenění se do společnosti. Proto se tento průzkum zabývá otázkou, zda i jiným seniorům byla, nebo je univerzita třetího věku stejně prospěšná.
Vámi vyplněný dotazník mi pomůže k vypracování mojí závěrečné bakalářské práce na téma „Aktivní život seniorů a univerzita třetího věku“.

Prosím vyplňte dotazník pravdivě, nikde se nepodepisujte, dotazník je zcela anonymní.
Na vyplnění budete potřebovat přibližně 10 minut.

Otázky prosím doplňte nebo zaškrtněte správnou odpověď.

Děkuji za Váš čas, věnovaný vyplnění dotazníku.

Jaroslava Matějková

Dotazník

Obecné dotazy

1. Váš věk …....

2. a. Žena
   b. Muž

3. Bydlíte:

   a. Ve městě
   b. Na vesnici

4. Dosažené vzdělání

   a. Základní
   b. Vyučen
   c. Střední s maturitou
   d. Vysokoškolské

5. Nyní jsem

   a. V důchodu a nepracuji
   b. V důchodu, jsem pracující důchodce
   c. Jsem pracující

6. Myslíte si, že by vás rodina a přátelé podpořili, kdybyste jim sdělili, že chcete studovat na univerzitě třetího věku?

    a. Ano - pouze rodina
    b. Ano - pouze přátelé
    c. Ano - rodina i přátelé
    d. Ne
    e. Nevím

7. Víte, kam se obrátit pokud byste chtěli studovat na univerzitě třetího věku?
    a. Ano - napište kam……
    b. Ne, ale chtěl/a bych to vědět
    c. Ne, nezajímá mne to

8. Studujete na univerzitě třetího věku?

    a. Ano
    b. Ne, ale uvažuji o tom
    c. Ne, neuvažuji o tom

9. Je pro vás univerzita třetího věku dostupná (vzdálenost)

    a. Ano, bez problémů
    b. Ano, ale musím, musel/a bych dojíždět
    c. Je pro mne těžko dostupná
    d. Je pro mne nedostupná

10. Je pro vás univerzita třetího věku dostupná (cena)

    a. Ano, bez problémů
    b. Ano, ale musím, musel/a bych se částečně omezovat
    c. Je pro mne těžko finančně dostupná
    d. Je pro mne finančně nedostupná

11. Společenské aktivity (kino, divadlo, koncerty a další kulturní akce)

    a. Alespoň 1x týdně, nebo častěji
    b. Alespoň 1x měsíčně
    c. Alespoň 1x za půl roku
    d. Zcela výjimečně (např. 1x ročně)

12. Spokojenost s počtem společenských aktivit

    a. Vyhovuje mi frekvence, s jakou se účastním společenských aktivit
    b. Chtěl/a bych se účastnit více
    c. Chtěla bych se účastnit méně

13. Účast na organizování společenských akcí pro veřejnost, přátele, rodinu

    a. Neorganizuji ani nepomáhám s organizací
    b. Pomáhám, když mne někdo osloví
    c. Pomáhám pravidelně
    d. Rád/a bych pomáhal/a, ale nevím jak se zapojit

14. Komunikace s mladší generací

    a. Nemám problémy s komunikací s mladší generací
    b. Komunikuji s mladší generací pouze v rámci rodiny
    c. Komunikuji, pouze pokud mne mladší osloví a je to nezbytné
    d. Nekomunikuji

15. Bariéry v komunikaci (možno vybrat více odpovědí)

    a. Velký věkový rozdíl
    b. Pocit, že mi mladší generace nerozumí
    c. Pocit, že já nerozumím mladší generaci
    d. Neztotožňuji se s názory mladších
    e. Bariéra v nových technologiích (počítač, internet, mobilní telefony a podobně).
    f. Nezájem o moje zkušenosti ze strany mladších

16. Moje zkušenosti s moderními technologiemi
    (vyberte, s čím pracujete bez větších problémů)

    a. Mobilní telefon
    b. Počítač
    c. Počítač s internetem
    d. Tablet
    e. Čtečka

17. Ke komunikaci s přáteli využíváte

    a. Pouze osobní kontakt
    b. Poštovní komunikace – dopis, pohled a podobně
    c. Telefon (pevná linka)
    d. Mobilní telefon
    e. Komunikace přes počítač (skype, mail a podobně)
    f. Nekomunikuji

Otázky pouze pro studující univerzitu třetího věku

18. Co vás vedlo ke studiu na univerzitě třetího věku

    a. Snaha začlenit se do moderní společnosti
    b. Zájem o zvýšení vědomostí v daném oboru
    c. Přivedli mne ke studiu přátelé
    d. Změna rodinného stavu (rozvod, ovdovění apod.)
    e. Realizace snů, které jsme nestihly během let péče o rodinu

19. Změnil se váš společenský život při studiu

    a. Ano je bohatší
    b. Ano zhoršil se
    c. Není rozdíl mezi tím, jestli studuji a dobou před studiem

20. Získali jste více přátel díky studiu na univerzitě?

    a. Ano
    b. Ne
    c. Nevím

21. Doporučili byste studium na univerzitě dalším seniorům?

    a. Ano
    b. Ne
    c. Nevím